

Çin Ekonomik Mucizesinin Kodları: Gelişen Dünya İçin Dersler

EFE CAN GÜRCAN

Doç. Dr.
Uluslararası İlişkiler Bölümü,
İstinye Üniversitesi, Türkiye

Efe Can Gürcan, İstinye Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nde Araştırma ve Geliştirmeden Sorumlu Dekan Yardımcısı'dır. Gürcan, aynı zamanda İstinye Üniversitesi Kuşak ve Yol Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (İSÜ-KUYÇAM) Müdürü ve Manitoba Üniversitesi Jeopolitik Ekonomi Araştırmaları Merkezi'nde Araştırma Üyesi olarak görevini sürdürmektedir. İngilizce, Fransızca ve İspanyolca bilmektedir. Gürcan, yüksek lisansını Montreal Üniversitesi Uluslararası Çalışmalar Programı'nda ve doktorasını Simon Fraser Üniversitesi Sosyoloji ve Antropoloji Bölümü'nde tamamlamıştır. Aynı zamanda Saint Benoît Fransız Lisesi ve Koç Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunudur. Gürcan, eski bir Social Sciences and Humanities Research Council (SSHRC)-Joseph-Armand Bombardier A Kategorisi (Kanada) bursiyeri olmasının yanı sıra Amerikan Sosyoloji Derneği Albert Szymanski Ödülü (2014) ve Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Üstün Başarılı Genç Bilim İnsanı Ödülü'ne (2021) sahiptir. Latin Amerika ve Avrasya'da uluslararası kalkınma, uluslararası işbirliği ve çatışma ile siyasal sosyoloji alanlarında bugüne kadar beş kitap ve 30'dan fazla makale ve kitap bölümü yayımlamıştır. Gürcan'ın en son kitabı, "Imperialism after the Neoliberal Turn" (2022) başlığı altında Routledge tarafından yayımlanmıştır.

E-posta: efe.gurcan@istinye.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-5415-3163>

Atıf: Gürcan, E.C. (2022). Çin ekonomik mucizesinin kodları: Gelişen dünya için dersler. *Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 3(2), 46-75.

ÖZ

Çin, karşı karşıya bulunduğu muazzam ölçekteki tarihi, demografik, coğrafi ve jeopolitik güçlüklerle karşın dünya tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir ekonomik başarı elde etmiştir. Bu makale, Çin'in ekonomik başarısının ardında yatan formülün kodlarını çözmeyi ve daha ileri bir ekonomik gelişmişlik seviyesine erişmeyi arzulayan gelişen ülkeler için birtakım siyaset dersleri çıkarmayı amaçlamaktadır. Betimsel vaka çalışması ve istatistiklere dayanan makale, Çin'in ekonomik başarısının dört maddeden oluşan bir formülle açıklanabileceğini önermektedir: a) ulusal egemenliği ilerletmeye ve dış müdahalelerin etkilerini sınırlamaya yönelik bağımsızlıkçı bir ekonomiyi hayata geçirmek, b) sosyalist sistemi sürdürerek stratejik tutarlık ve uzun vadeli planlama yetilerine sahip bir partinin liderliğine dayanmak, c) ulusal bilim ve teknoloji siyasetlerinden beslenen ve kamu önderliğinde şekillenen güçlü bir sanayi altyapısının inşası, d) sosyo-kültürel ve ekolojik anlamda daha yüksek bir yaşam standardına erişmeyi gözetten dengeli bir gelişme anlayışını yürürlüğe koymak. Aynı zamanda makale bulguları; “ucuz emek tezi”, “teknoloji hırsızlığı tezi”, “dış yatırıma bağımlılık ve kapitalizmle bütünleşme” tezleri, “emperyalistleşme tezi” ve “Mao döneminin başarısızlığı tezi” gibi Çin mucizesine yönelik daha önce ortaya atılan başlıca söylencelerin iç yüzünü ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin mucizesi, Çine özgü sosyalizm, ekonomik kalkınma, Mao Zedung Düşüncesi, Xi Jinping Düşüncesi

DAHA YÜKSEK BİR ZENGİNLİK, YAŞAM standardı ve istikrar seviyesine ulaşmayı arzulayan gelişen ülkelere ilham olan “Çin mucizesi”, özellikle son on yıldır kalkınma çalışmalarında yaygın olarak kullanılan bir terim haline gelmiştir. Bu terimin popülerliği, Çin'in karşı karşıya bulunduğu muazzam ölçekteki tarihi, demografik, coğrafi ve jeopolitik güçlüklerle karşın dünya tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir ekonomik başarı (Zakaria, 2011; Gürcan 2021) elde etmesinde yatmaktadır. Çin, 1949 yılında Çin Komünist Partisi (ÇKP) önderliğinde gerçekleşen demokratik halk devriminden önceki dönemde dünyanın en yoksul ülkeleri arasındaydı. Tarımsal ekonominin dayattığı “Orta Çağ” koşulları ve zayıf sanayi altyapı altında yarı sömürge mirasının felç edici etkileri ile boğuşmaktaydı. Tarihi koşullar bir yana, Çin toplam dünya nüfusunun %22'sini teşkil eden oldukça geniş bir nüfusa

sahiptir. Çin'in nüfus büyüklüğüne karşın maruz kaldığı doğal kaynak kıtlığı gelişme potansiyelinin önünde büyük bir engel teşkil etmiştir. Çin, dünyadaki tarıma elverişli toprakların ve tatlı su kaynaklarının sadece %7'sine, dünyadaki doğal kaynakların ise sadece %8'ine sahiptir. Yüzölçümünün %65'i tarıma elvermeyecek ölçüde engebelidir ve sadece %19'u insan ikametüne müsaittir. Dahası, Çin'in 56 farklı etnik unsuru bünyesinde barındırması; kaynak kıtlığı ve diğer siyasal, coğrafi ve demografik zorluklar ile birlikte ulusal birliğini muhafaza etme ve gelişme çabalarına yapısal bir sınırlama getirir (Morton, 2006; Naughton, 2018). Çin'in gelişme potansiyelini zayıflatan bir diğer unsur da jeopolitik güçlüklerle ilgilidir. En basitinden, Çin'in 1971 yılına kadar Birleşmiş Milletler'e (BM) üyeliği engellenmiştir. ABD ve müttefikleri, Çin devrimini boğmak için Çin'i çevreleyen

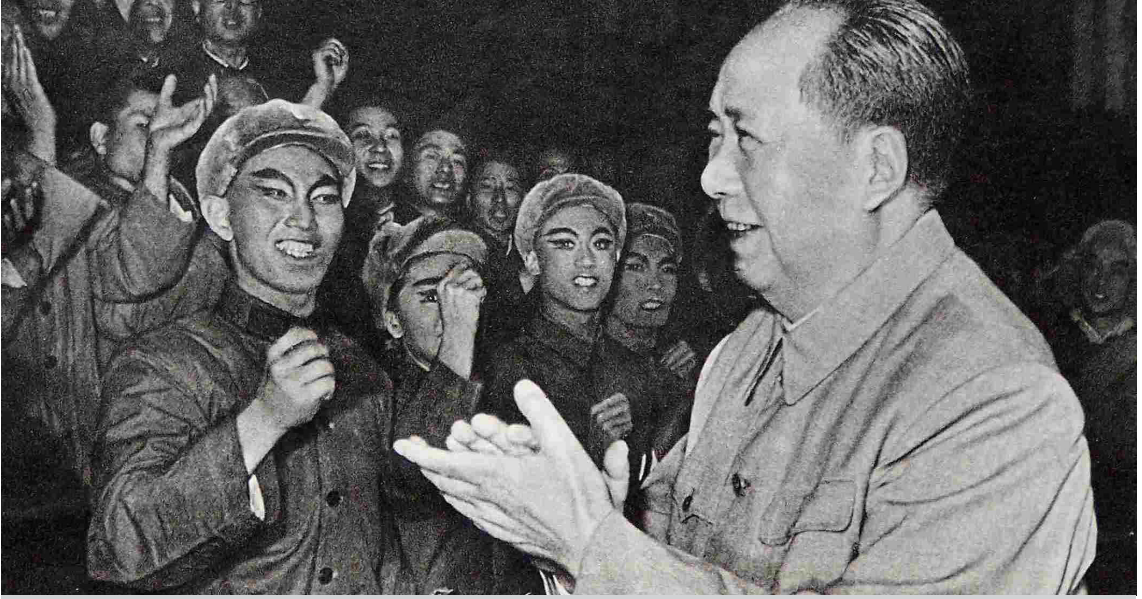
ülkelere müdahalelerini artırmıştır. Bu güçlükler, günümüzde en keskin ifadesini ABD'nin Çin'i çevreleme siyaseti kapsamında Çin'e yönelik sürdürdüğü ticaret ve teknoloji savaşında bulur (Gürcan, 2019; Gürcan, Kahraman & Yanmaz, 2021).

Bütün bu zorlayıcı koşullara karşın Çin, tarihte görülmedik bir ekonomik kalkınma performansı sergileyerek gelişen dünyaya örnek bir model sunmuştur.

Bütün bu zorlayıcı koşullara karşın Çin, tarihte görülmedik bir ekonomik kalkınma performansı sergileyerek gelişen dünyaya örnek bir model sunmuştur. 1979 yılından bu yana, hiçbir ekonomik kriz yaşamamış dünyadaki tek ekonomidir. 1979-2018 döneminde Çin ekonomisi, ÇKP yönetimi altında yıllık ortalama %9.4 oranında büyüme kaydetmiş ve dünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline gelmiştir (Hu, 2020). Böylelikle, dünyanın en büyük üretici ve ihracatçısı olarak kendini tescil ettirmiştir. 2015 yılına gelindiğinde, dünyadaki çamaşır makinelerinin %40'ı, tekstil ürünlerinin %50'si, düğmelerin %60'ı, ayakkabıların %70'i, televizyonların %80'i ve oyuncakların %90'ı Çin'de üretiliyordu. Çin; aynı zamanda bilgisayar, ev eşyaları, havacılık ve sağlık gibi sektörlerde yüksek katma değerli ürünlerin üretiminde büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Bununla birlikte, Çin'in gelişen dünya ülkelerine en fazla kredi sağlayan ülke, dışarıya doğru en fazla doğrudan dış yatırım sağlayan ikinci ülke ve yeşil hisse senetleri ve kredilerde dünya lideri haline geldiği not edilmelidir. Çin'in yeşil finans alanında sağladığı başarılar, sürdürülebilirlik

konusundaki küresel liderliğini doğrudan bir şekilde yansıtmaktadır. Dahası Çin, elde ettiği başarılar sayesinde yeşil ulaşım ve taşımacılıkta dünya birinciliğini üstlenmiştir. Dünyanın en büyük elektrik otobüs üreticisi olmasının yanı sıra en büyük elektrikli araç ve motosiklet piyasasına sahiptir. Benzer şekilde Çin, günümüzde dünyanın en büyük güneş, rüzgâr ve hidroelektrik enerjisi üreticisi konumuna gelmiştir. Yine, dünyada sürdürülebilir enerji yatırımları konusunda birinci ülke halini almıştır (Gürcan, 2021a). Ayrıca, 1990-2015 yılları arasında kendi çabalarıyla dünyadaki yoksulluğun %70'inin ortadan kaldırılmasını sağlamıştır (Gardner, 2018).

Yukarıdaki tespitler, Çin mucizesinin genel bir tasvirini sağlar. Bu makalenin asıl amacı ise Çin'in ekonomik başarısının ardında yatan formülün kodlarını çözmek ve daha ileri bir ekonomik gelişmişlik seviyesine erişmeyi arzulayan gelişen ülkeler için birtakım siyaset dersleri çıkarmaktır. Betimsel vaka çalışması ve istatistiklere dayanan makale, Çin'in ekonomik başarısının dört maddeden oluşan bir formülle açıklanabileceğini önermektedir: a) ulusal egemenliği ilerletmeye ve dış müdahalelerin etkilerini sınırlamaya yönelik bağımsızlıkçı bir ekonomiyi hayata geçirmek, b) sosyalist sistemi sürdürerek stratejik tutarlık ve uzun vadeli planlama yetilerine sahip bir partinin liderliğine dayanmak, c) ulusal bilim ve teknoloji siyasetlerinden beslenen ve kamu önderliğinde şekillenen güçlü bir sınıai altyapının inşası, d) sosyo-kültürel ve ekolojik anlamda daha yüksek bir yaşam standardına erişmeyi gözetken dengeli bir gelişme anlayışını yürürlüğe koymak. Bu formülü ortaya koyarken kullanılan betimsel vaka çalışması, "ilerleyen safhalarda siyaset yapıcılara fayda sağlayacak şekilde geçmişi

Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu Mao Zedung. (CGTN, 2017)

açıklayarak” ve “siyaset yapıcıları tarafından hatırlanmaya değer mukayeseler... ve stratejiler” oluşturarak “bir olay veya olguya ait kesitlerin” yoğun ve derinlikli bir tarihsel incelemesini sağlayan bir yöntemdir (Odell, 2001: 162). Mevcut makale, bu şekilde “Çin ekonomik mucizesi” olarak adlandırılan olgunun yoğun ve derinlikli bir incelemesini üç ana başlık altında ortaya koymaktadır. İlk başlık, merkezi planlama ekonomisi ve “Büyük İtiş Stratejisi”nin damga vurduğu Mao Zedung dönemine ışık tutmaktadır. İkinci başlık ise reform ve dışa açılma stratejilerinin öne çıktığı Deng Xiaoping ve Jiang Zemin dönemlerine yoğunlaşmaktadır. Makalenin son başlığı, Çin'in dengeli toplumsal gelişme atağına sahne olan Hu Jintao ve Xi Jinping dönemlerine ışık tutmaktadır. Bu başlık dahilinde, Çin'in ekonomik gelişmesinde devletin üstlendiği başat rol ve devletin ulusal yenilik ve teknolojiye yönelik belirleyici katkıları derinlemesine irdelenecektir.

Mao Zedung'un “Büyük İtiş” Stratejisinin Mirası

Çin ekonomik mucizesinin kökleri Mao önderliğinde (1949-1976) geçen erken devrimci dönemde aranabilir. Mao'nun önderliği, “büyük itiş stratejisi” olarak adlandırılabilir ve bir zamanlar Çin'i yarı sömürge haline getirmeyi başaran Batılı güçleri en kısa zamanda yakalamaya yönelik bir hızlı sanayileşme politikası benimsemişti. Bu strateji, devletin “azami olarak mümkün bütün yatırımları ağır sanayiye aktardığı” ve “gelecek kuşakların istifade edeceği şekilde, gündelik tüketimi feda ederek tasarruf ve yatırımların harekete geçirildiği” bir merkezi planlamaya dayanmaktaydı (Naughton, 2018: 65). Tabii, ekonomi biliminde diğer ülkelerin gelişme süreçlerini evrensel olarak tanımlamaya yarayan Büyük İtiş Modeli, Çin'in tarihsel bağlamında en keskin ifadesini İkinci Beş Yıllık Plan'ın (1958-1962) bir parçası olarak “Büyük İleri Atılım”da bulmuştur. Ancak Büyük İtiş Modeli, genel olarak Birinci Beş Yıllık Plan'dan Beşinci Beş Yıllık

Plan (1953-1980) arasındaki dönemde yoğun bir şekilde uygulanmıştır:

Merkezi hükümet, 1953 yılında ağır sanayiye odaklanarak Çin'i tarımsal bir ülkeden ileri bir endüstriyel ülkeye dönüştürmeyi amaçlayan ilk Birinci Beş Yıllık Plan'ını (1953-1957) uygulamaya koydu. Bunu takip eden Beş Yıllık Plan, zirai ve sınai gelişmeye vurgu yaptı. İkinci Beş Yıllık Plan (1958-1963), ağır sanayiye dayalı sınai gelişmeyi sürdürdü. Üçüncü Beş Yıllık Plan'ın (1966-1970) başlıca amaçları tarımı geliştirmek ve temel sanayi sektörlerini güçlendirmektir. Dördüncü Beş Yıllık Plan (1971-1975), zirai ve sınai üretimi artırma ve altyapı yatırımlarını hızlandırma amaçlarını benimsedi. Beşinci Beş Yıllık Plan ise bağımsız ve göreceli olarak tamamlanmış bir sınai sistemin inşası amacını öne çıkardı (CGTN, 2020).

Tam bu noktada, söz konusu döneme ihtiyatlı yaklaşmanın gereğinden bahsedilmelidir. Akademik bir disiplin olarak tarih bilimi, insanlığın geçmişteki mücadele ve başarılarından faydalı dersler çıkarmamızı sağlayan güçlü bir vasıta olarak görülebilir (Gürcan, 2008). Ancak, geçmiş deneyimleri bugünün ahlaki standartlarıyla yorumlamak, tarihin bilimsel değerini ortadan kaldıracaktır. Bu durum Mao dönemi için de geçerlidir. Barry J. Naughton'un da belirttiği üzere, "ÇKP'nin doğduğu dönemde, bunun ["büyük itiş stratejisi"]nin getirdiği bütün insani maliyetlere karşın] gelişmeye yönelik en doğru yaklaşım olduğuna inanılıyordu" (Naughton, 2018: 65). Bununla birlikte bu strateji, en nihayetinde bugünün siyaset yapıcıları için kamu veya devlet merkezli ekonomik gelişme modelinin gücü konusunda yol gösterici bir mahiyete sahiptir. Tabii bu strateji, günümüzün ahlaki standartlarına uygun olarak ve mevcut koşullara yeniden uygulanarak güncel anlamını kazanacaktır. Her koşulda, Çin'in bugün izlediği ekonomik siyasetlerin güçlü bir şekilde Mao'nun "büyük itiş stratejisi" mirasına dayandığı buraya not edilmelidir.

Mao'nun ekonomik kalkınma stratejisi, gücünü "Çine özgü sosyalizm" (有中国特色的社会主义) ilkelerinden alıyordu. Bu ilkeler, evrensel modeller veya yaygınca kabul gören standartların "eğer herhangi bir fayda sağlayacaksa, özgül ulusal özellikler ile birleştirilmesi ve belirgin bir ulusal biçime büründürülmesi" gereğinden hareket eder (Mao, 1967: 61). Söz konusu gereklilik, ekonomik gelişme için de geçerlidir. Mao, Çine özgü sosyalizmin ilkelerinden hareket ederek geçmiş hata ve başarılarından ders çıkarılmasını, dogmatik ve kitabî yorumlamaların terk edilmesini ve "gerçeğin olgulardan yola çıkarak aranmasını" salık verir (Mao, 1971; Gürcan, 2008). Bu şekilde, Mao'nun Çine özgü sosyalizmi, sosyalizmin evrensel ilkelerinin Çin'in tarihi özgüllüğüne ve değişen gerçekliğine uyarlanması olarak tasavvur edilebilir (Gürcan, 2008). Çine özgü sosyalizmin çerçevesi, Mao'dan sonra gelen siyaset yapıcıları sosyalizme dayalı yerli ve milli bir ekonomik model geliştirmeleri konusunda cesaretlendirmiştir (Naughton, 2018; Currie-Alder, 2014; Harrison, 2020).

Mao'nun ekonomik kalkınma stratejisi, gücünü "Çine özgü sosyalizm" ilkelerinden alıyordu.

Mao'nun "büyük itiş stratejisi", hem fiziksel hem de insani sermaye birikimi yaratarak salt büyük ölçekli bilimsel, teknolojik ve sınai atılımlara vesile olmamıştır. Bu strateji, aynı zamanda Çinlilerin büyük çoğunluğunu tarihte ilk defa evrensel sağlık ve eğitim sistemiyle tanıştırmıştır. Büyük itişin başlıca özneleri arasındaki birçok bilim insanı ve mühendis, modern Çin tarihinde ilk defa merkezi bir bilimsel ve teknolojik sistem altında kitlesel ölçekte seferber edilmiştir (Naughton, 2018; Currie-Alder,

Önceki Çin Cumhurbaşkanı Hu Jintao, 1911 Devrimi'nin yüzüncü yılı nedeniyle Büyük Halk Salonu'nda düzenlenen törende eski lider Jiang Zemin ile, 9 Ekim 2011. (China Daily, 2011)

2014; Harrison, 2020). Bu kapsamda oluşturulan Çin'in Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1953 yılında yürürlüğe sokulmuştur. Söz konusu planın uygulamaya konulmasından bir yıl önce, 1952 yılında, Çin henüz tarımsal bir ekonomiye sahipti ve ekonomide en küçük paya sahip sanayinin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'ya (GSYİH) oranı sadece %20'ydi. 1952-1978 döneminde, Mao'nun "büyük itiş stratejisi" sayesinde Çin ekonomisi yıllık ortalama %6 oranında büyüme sağladı ve sanayi üretimindeki ortalama büyüme oranı %11.5'i yakaladı (Naughton, 2018; Chan, 2018; Dollar, Huang & Yao, 2020). 1970'li yılların ikinci yarısına doğru, "büyük itiş stratejisi" ile bu stratejinin yüksek tasarruf ve sınırlı bireysel tüketim siyasetleri aracılığıyla sanayinin ekonomideki payı tarım sektörünün payının önüne geçti ve hizmet sektörü en büyük pay ile ekonomide %46'larda bir ağırlık yakaladı (Dollar, Huang & Yao, 2020). Ekonomik gelişmenin yanı sıra sağlık ve eğitim alanında elde edilen toplumsal kazanımlar sonucunda, ortalama yaşam süresi 1931 yılında 25'ten 1956 yılında 63-66 bandına yükseltildi (Kiely, 2015).

Mao Sonrası Dönemde Reform ve Dışa Açılma Stratejisi

Çin devriminin erken dönemindeki siyaset yapıları, uzatmalı bir devrimci mücadele geçmişine sahip tecrübeli devrimcilerdi. Uzun mücadelelerini başarıyla taçlandırmışlardı. Ancak, siyaset ve ekonomi alanlarında devlet idareciliğinde tecrübe sahibi değillerdi. Dolayısıyla, deneme yanılma yöntemi ile keşfetme ve öğrenme safhasında hatalar kaçınılmazdı. Öte yandan, erken devrimci dönemin "büyük itiş stratejisi"nin engin kazanımlarının önemi azımsanamayacak ölçüdedir. Bu kazanımlar, sosyalist inşa için sağlam bir fiziksel ve insani altyapı temeli oluşturma anlamında Çin'in ekonomik mucizesinin sıçrama taşı olarak görev görmüştür. Ne var ki, 1970'lerin sonuna doğru, siyaset yapılarının aceleciliği ve sabırsızlığından kaynaklanan birtakım uygulamaların uzun vadede sürdürülebilir olmadığı ortaya çıkmıştır. Dahası, 1970'lerin sonuna doğru ve 1980'lerin başlarında,

hem Sovyet ekonomisinin gerilemesi hem de Sovyet-Çin anlaşmazlığının etkisiyle “büyük itiş” ile ilişkilendirilen Sovyet gelişme modeli Çinli siyaset yapıcılarının gözünde inanırlığını yitirmişti. Doğru zamanı kollayarak Sovyet mirasından iyice ayırışma iradesi de ortaya çıkmıştı. Bu bağlamda, Çinli siyaset yapıcıları, ülkenin sosyalist inşa sürecinin henüz ilk aşamalarında olduğuna ve uluslararası komünist hareketin geri çekilmesi ile Üçüncü Sanayi Devrimi'nin ilerlemesiyle küresel kapitalizmin yeni bir dinamizm kazanması gibi kimi engeller yüzünden bu durumun daha uzunca bir süre devam edeceğine ilişkin daha güçlü bir farkındalık kazandılar. Bütün bunlara bağlı olarak, Çin'in Deng etrafında toplanan yeni önderliği, yeni küreselleşme dalgasından istifade ederek ve Mao'nun ölümünden sonra yaşanan iktidar boşluğunu sona erdirip siyasal meşruiyeti yeniden tesis ederek ekonomiyi seferber etmek için yepyeni bir çerçeve benimsemiştir. Çinli siyaset yapıcılarının göre bu çerçeve, iç siyasal istikrardan ödün vermeksizin hızlı bir şekilde Sovyet ekonomisini geçme ve Batılı ekonomileri yakalama yolunda uygulanabilir bir alternatiftir.

Deng, 1970'lerin sonuna doğru Mao'nun “Çin'e özgü sosyalizm”e yönelik katkılarının daha yakından özümsemesini ve gelişmenin odak noktasını sınıf mücadelesinden Çin sosyalizminin temeli olarak görülen “üretici güçleri” iletme görevine doğru kaydırarak modernleşmede yeni bir yol haritası oluşturmayı önerdi (Deng, 1987: 17; Gürçan, 2021b). Esasında, bu yol haritasının özgün hali, Mao'nun Sovyet İktisadının Eleştirisi eserinde ifadesini buluyordu. Deng, buradan yola çıkarak “ekonomik gelişme bizim ilk amacımızdır ve geriye kalan her şey bu amaca tabi tutulmalıdır” savını öne sürdü (Deng, 1987: 116; Mao, 1977). Burada yeniden vurgulanmalıdır ki, Mao'nun Sovyet İktisadının Eleştirisi ve Dört Modernleşme çerçevesi Deng'in modernleşme ve piyasa sosyalizmi modelinin

temelini oluşturur: “Sanayi ve tarımı, bilim ve kültürü modernleştirmenin yanı sıra ulusal savunmayı da modernleştirmeliyiz... [Ayrıca] Devlet kapitalizmi sayesinde birçok yeni tecrübe kazandık” (Mao, 1977: 65). Deng, “değişik tarihi koşullarda değişik politikalar ortaya çıkar” diye savlayan Mao'nun düşüncelerini öne çıkararak Dört Modernleşme tezini sistematik bir çerçeveye büründürmüştür: “bir odak noktası (tarımın, sanayinin, savunmanın ve bilim ve teknolojinin gelişmesine odaklanan ekonomik inşa)” (Deng, 1984: 187-188). Deng'e göre, Dört Modernleşme ise “İki Temel Nokta” üzerinden yürütülmelidir: a) Dört Esas İlke'yi sürdürmek (sosyalizmi, halk diktatörlüğünü, ÇKP önderliğini ve Mao Zedung Düşüncesini sürdürmek) ve b) dünya ekonomisi ile bütünleşen bir pazar sosyalizmi sistemine doğru reform ve dış açılma siyasetini sürdürmek (Deng, 1984: 187-188; Wu, 1996; ÇKP, 1991; Gürçan, 2021b).

Deng, ortak refah ve devletin ekonomiyi rehberlik etmesi düşüncesinden yola çıkarak, “dış yatırım sermayesinin... bütünüyle sosyalist ekonominin gelişimine hizmet edecek şekilde planlı olarak” hızlandırılmasını öngörüyordu.

Tam bu noktada, Deng'in reform ve dış açılma stratejisinin piyasa köktencilliğini savunan neoliberal bir çerçeveye oturtulmadığını vurgulamak gerekir. Deng, ortak refah ve devletin ekonomiyi rehberlik etmesi düşüncesinden yola çıkarak, “dış yatırım sermayesinin... bütünüyle sosyalist ekonominin gelişimine hizmet edecek şekilde planlı olarak” hızlandırılmasını öngörüyordu (Deng, 1984: 96). Bu şekilde anlaşılmaktadır ki

Deng Xiaoping (sağda) Jiang Zemin (solda) ile birlikte, 12 Kasım 1989. (China Daily, 2014)

Deng, Mao'nun (1961: 413) "sadece modernleşme Çin'i kurtarabilir, sadece yabancı ülkelerden öğrenmek Çin'i modernleştirebilir" saptamasından yola çıkmıştır. Benzer şekilde Deng, "piyasanın kapitalist olduğu ve sadece planlamanın sosyalist olduğu" görüşünü reddetmişti (Deng, 1984: 136). Tersine, hem planlamanın hem de piyasa güçlerinin, en nihayetinde "üretici güçlerin özgürleşmesi ve gelişimi, sömürü ve kutuplaşmanın ortadan kaldırılması ve herkes için tam refahın sağlanacağı" (Deng, 1984: 243) bir sosyalist sisteme hizmet edecek şekilde kullanılması gerektiğine inanıyordu. Ancak, Deng'e göre bu amaçlar "adım adım" hayata geçirilmeliydi ve süreç içerisinde birçok güçlük ve çelişkiyle karşılaşılması muhtemeldi: "Koşullar izin verdiğinde, bazı alanlar diğerlerinden daha hızlı gelişebilir; daha hızlı gelişenler ise daha sonra bütün [alanların] refaha kavuşacağı şekilde geride kalanların ilerlemesine ön ayak olabilir (Deng, 1984: 244)."

Deng, Çin'in coğrafi ve demografik genişliği nedeniyle merkezi planlamanın

ekonominin her alanında etkin bir şekilde uygulanabilmesine elverişli olmadığına ayırdına varmıştı. Bu nedenle, planlamadan vazgeçmeksizin planlamanın merkezi niteliğini sınırlandırmayı öneriyordu (Naughton, 2018). Böylelikle, reform ve dışa açılma tarımın ademi merkezileştirilmesiyle başladı ve sanayinin dereceli bir şekilde özel sektöre açılmasıyla devam etti. Ekonomi, "dış yatırımcıları bağlayıcı ve sıkı bir şekilde uygulanan kılavuz ilkelere [dayanarak] ... sınai temelini dış yatırımcılara açtı" (Marino, 2018: 42). Buradaki asıl amaç, uzun vadede teknoloji transferi ve teknolojik bilgi birikimi gerçekleştirebilmek için ihracat odaklı bir model aracılığıyla doğrudan dış yatırımcılardan istifade etmektir (Marino, 2018). Bu şekilde, reform ve dışa açılmanın, piyasa köktencilğine kapılmaksızın ve Batı ekonomilerine tam teslimiyet sağlamaksızın devlet merkezli bağımsızlıkçı bir gelişme modelini uygulamaya koymanın bir vasıtası olarak kullanıldığı söylenebilir.

Jiang dönemi (1989–2002), yeni bir

Hu Jintao ve Xi Jinping ÇKP 18. Genel Kurultay'ında delegeleri selamlıyor, 16 Kasım 2012. (Hua You /China Daily, 2012)

küreselleşme dalgasının ve ABD'nin tek kutupluluk projesinin damga vurduğu bir döneme denk gelmiştir (Gürcan, 2019; Gürcan, 2021b). Küreselleşmeyi ekonomik, toplumsal ve siyasal göstergelerini birlikte değerlendiren KOF Küreselleşme İndeksi verilerine göre dünyanın küreselleşme puanı, neredeyse sürekli bir artış içerisinde 1970 yılında 38.43'ten 2002 yılında 53.37'ye fırlamıştır (KOF Globalisation, 2020). Yukarıda tasvir edilen koşullar altında, Jiang döneminin siyasal ve ekonomik çerçevesi “Üç Temsil” düşüncesi tarafından tayin edilmiştir. Dönemin yeni gerçeklikleri ve ihtiyaçlarına cevaben şekillenen bu düşünce, “Çin'in üretici güçlerinin gelişiminin, Çin'in ileri kültürel gelişiminin yöneliminin ve Çin'in geniş kitlelerinin temel çıkarlarının gerekliliklerini” temsil etmektedir (Jiang, 2002: 8). Üç Temsil'in “ileri üretici güçler” bileşeni, Mao ve Deng'in Dört Modernleşme vizyonuna tekabül eder (Jiang, 2002: 183). Bu şekilde, Çin ekonomisinin “kamu mülkiyetinin esas olduğu sosyalist piyasa

ekonomisi”ne doğru ilerletilmesi ön görülmüştür. Burada bahsi geçen “kamu mülkiyeti”, devlet mülkiyeti teriminden daha geniş bir anlama sahiptir. Devlet Mülkiyetindeki Teşekküller'in (DMT) yanı sıra Kolektif Mülkiyetli Teşekküller (KMT) ile kooperatifler ve “DMT ve KMT”lerin özel ve yabancı girişimcilerle birlikte katılım sağladığı hissedarlıklar” gibi çeşitli karma mülkiyet biçimleri de kamu mülkiyetine dahil edilir (Wang, 2011: 459). Bu çerçevede dahilinde Çin, 2000 yılında “DMTler ve kamu ticari bankaları dahil olmak üzere Çinli firmaları küresel oyuncular haline getirmeyi amaçlayan” bir “dışarıya çıkma” (going-out) stratejisini yürürlüğe koymuştur (Yueh, 2018: 114).

Üç Temsil'in “ileri kültür” bileşeniyle ilgili olarak Jiang, “ekonomik gelişmeye yönelik tinsel ve entelektüel destek” sağlayacak olan ve özgüven, rekabet, verimlilik, demokrasi ve yenilik değerleri üzerine kurulu bir ulusal kültürün desteklenmesini öngörmüştür (Jiang, 2002, :188-189). Son olarak, Üç Temsil'in “en geniş kitleler” bileşeni,

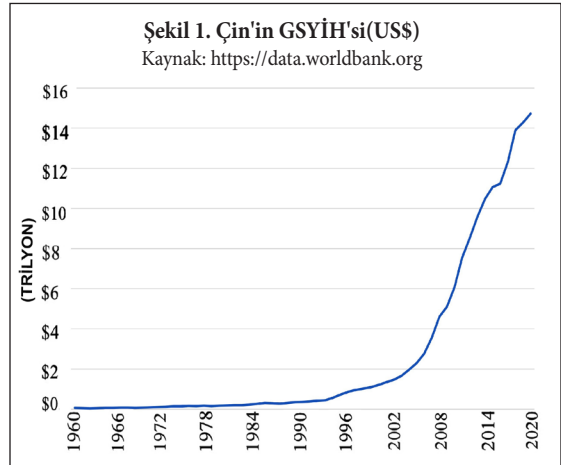
“toplumun geniş kesimlerini ve büyümekte olan piyasaları güçlü ve etkin bir parti önderliği altında toplamayı” amaçlar (Jiang, 2002: 16). Jiang’a göre, bu amaç “özel sektör oyuncularına yönelik “devlet dışı şirketlerde parti inşası” görevini içerir (Jiang, 2002, : 21-23).

Söz konusu dönemde Çin, hızlı bir büyüme ve sanayileşme kaydetmiştir. 1990’ların sonuna doğru ise hızlı yaşanan bu sürecin gelir eşitsizliği, çevresel bozulma ve toplumsal refahta yaşanan gerilemeler gibi istenmeyen yan etkilerini ortadan kaldırma görevi belirlemiştir. En basitinden bu dönemde, Çin’in GINI indeksi, 1980 yılında 0.33’ten 1990’da 0.35’e ve 2000 yılında 0.4’e çıkmıştır (Chen, vd., 2010: 20; Gürçan, 2021b). Bu zorluklar karşısında şekillenen Onuncu Beş Yıllık Plan (2001–2005), bölgesel eşitsizlikleri gidermeyi, eğitimin niteliğini artırmayı, ormanlık alanları genişletmeyi, harcanabilir geliri yükseltmeyi, altyapı yatırımlarını hızlandırmayı ve sağlık hizmetlerini ilerletmeyi hedeflemiştir (China Daily, 2011). Onuncu Beş Yıllık Plan’ın aynı zamanda kamu sektörüne daha güçlü bir vurgu yaptığının altını çizmek gerekir: “Mülkiyet sisteminin daha da ilerletilmesi gerekir. Kamu sektörünün ekonomideki hâkimiyetini sürdürmeliyiz, devlet mülkiyetindeki sektörün önderlik rolünü sağlamalıyız, çeşitli kolektif girişimler geliştirmeliyiz ve ekonomide özel ve bireysel sektörlerin sağlıklı gelişimini desteklemeli, özendirilmeli ve buna rehberlik etmeliyiz (Zhu, 2001).” Bununla birlikte, bu dönem boyunca Çin ise ulusal düzlemde stratejik öneme sahip olması nedeniyle devlet desteğine gereksinim duyan 120 şirketlik bir liste hazırlamıştır. Listeye dahil edilen şirketler, yakında küresel oyuncu haline getirilmesi amaçlanan ve elektrik, kömür, otomotiv, elektrikli aletler, ilaç, ulaşım ve taşımacılık, havacılık ve

bilgi teknolojileri gibi stratejik sektörlerde faaliyet gösteren “milli şampiyonlar” olarak tasavvur edilmiştir (Kiely, 2015).

Dengeli ve Çok Yönlü Gelişmeden Ulusal Canlanma İçin Çin Rüyasına: Hu Jintao ve Xi Jinping Dönemlerinde Sosyalizmin Daha İleri Bir Aşamasına Doğru

Hu yönetimi (2002-2012) göreve başladığında, Çin’in üretici güçleri, sömürü ve toplumsal kutuplaşmaya karşı mücadeleye daha fazla odaklanılmasına izin verecek ölçüde bir olgunluk seviyesine erişmekteydi. GSYİH, üretici güçlerin gelişmişlik seviyesini anlamak için kullanılan temel bir göstergedir. Çin’in GSYİH’si ise 2000’li yıllarda gözle görülür bir sıçrama yaşamıştır (bkz. Şekil 1). Bu koşullar altında Hu, toplumsal hoşnutsuzluk sorununu çözüme ulaştırmak için ve Çin’in ekonomik olgunlaşmasından güç alarak “uyumlu toplum” stratejisini geliştirmiştir. Bu kapsamda, 10. Beş Yıllık Plan (2001-2005), sosyal güvenlik sisteminin geliştirilmesini ve Devlet Mülkiyetindeki Teşekküller’in (DMT) modernleştirilmesi amacını öne çıkarmıştır. 12. Beş Yıllık Plan

(2011-2015) ise eğitim, bilim ve teknolojinin yanı sıra uyum esasına göre çevresel koruma önceliğini benimsemiştir (CGTN, 2020). Uyumlu toplum anlayışından güç alarak Çin, 2008 yılında yerel yönetimlerin asgari ücretleri artırmaya itecek olan yeni bir Emek Sözleşmesi Kanunu kabul etmiştir. Ayrıca bu kanun, kayıtlı istihdamı özendirmekle birlikte sözleşme yenilenmesini kolaylaştırmış, belirli maaş standartları oturtmuş ve sosyal güvenlik fonlarını güçlendirmiştir (Gürcan & Mete, 2017: 12-13).

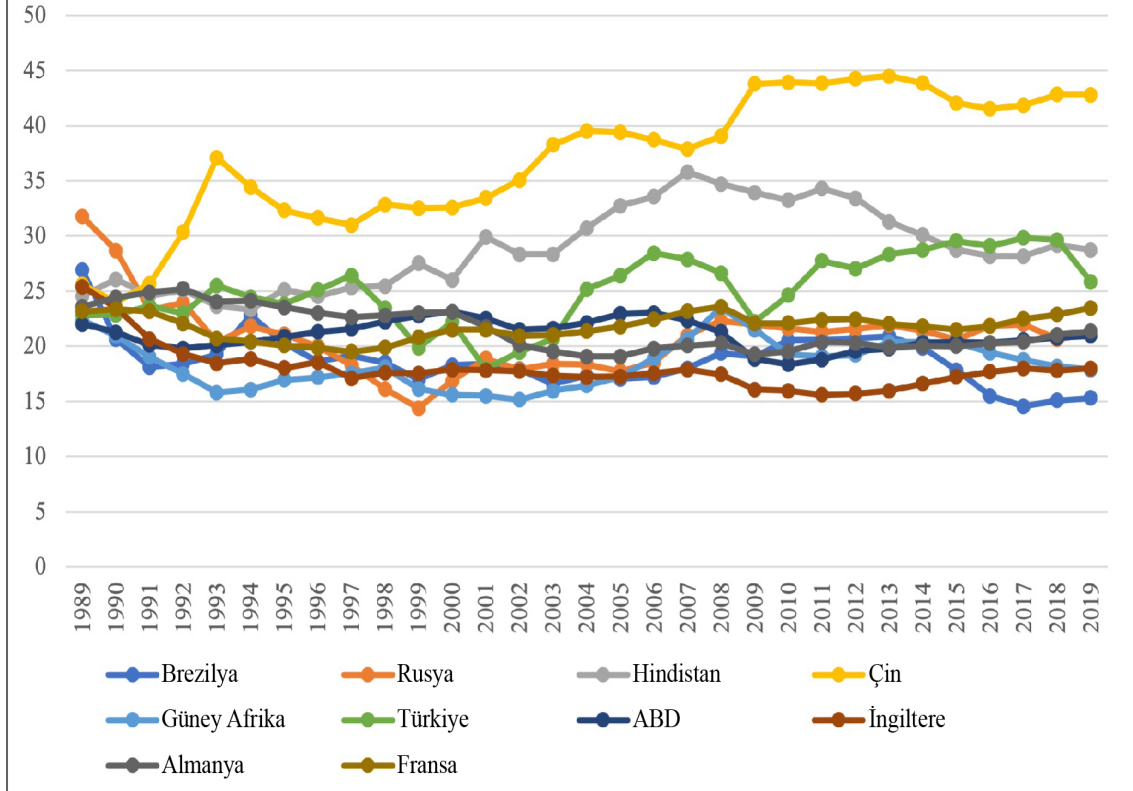
Hu yönetimi, daha sonra Xi yönetimi tarafından daha da derinleştirilecek olan sosyal politikaları, devlet merkezli pratikleri ve büyük ölçekli altyapı yatırımlarını hızlandırmıştır.

Hu'ya göre, “toplumsal uyum, Çin'e özgü sosyalizmin temel bir özelliğidir” (Hu, 2007). Onun toplumsal uyum vizyonu, “sosyal eşitlik ve adaletin” teşvik edilmesiyle sınırlı değildir. Bu vizyon eksiksiz ifadesini “kentsel ve kırsal kalkınmanın dengelenmesi, bölgeler arası kalkınma, ekonomik ve sosyal kalkınma, insan ve doğa arasındaki ilişkiler, iç kalkınma ve dış dünyaya açılma”da bulmaktadır (Hu, 2007). Hu'nun vizyonunun, Mao'nun “Çin'in somut gerçekliği” ile uyumlu dengeli kalkınma için görüşlerini sunduğu On Temel İlişki Hakkında başlıklı konuşmasındaki görüşleri güçlü bir şekilde yansıttığını fark etmek mümkün değildir (Mao, 1974). Dahası Hu, toplumsal uyumun sağlanmasında, insanı ilk sıraya yerleştiren dengeli, çok yönlü ve sürdürülebilir bir kalkınma modelini teşvik etmek için bilim ve eğitimin rehberliğinden tam olarak yararlanmaktan oluşan politika çerçevesinin merkezine “Kal-

kınmaya Bilimsel Bakış Açısını” oturtmuştur (Hu, 2007; Gürcan, 2021b). Bu şekilde, Hu'nun “her bakımdan orta düzeyde müreffeh bir toplum” inşa etme vizyonu, Çin'i “yönetimi halk adına yürütme” ve “farklılıkların ortasında uyum arama” görevlerine daha güçlü şekilde sarılmaya yöneltmiştir (Hu, 2007).

Bu bağlamda Hu yönetimi, daha sonra Xi yönetimi tarafından daha da derinleştirilecek olan sosyal politikaları, devlet merkezli pratikleri ve büyük ölçekli altyapı yatırımlarını hızlandırmıştır. Onbirinci Beş Yıllık Plan (2006-2010) kamu sektörüne daha da büyük bir önem atfetmiştir. Bu şekilde, “hükümet sermayesini milli güvenlik için kritik ve milli ekonominin ekonomik atardamarlarında bulunan önemli sınıai sektörlerle doğru yönlendirmeyi, devlet mülkiyetindeki dağılımı en iyi hale getirmeyi, devlet mülkiyetindeki ekonominin denetleyici gücünü, etkisini ve itici gücünü pekiştirmeyi ve bu ekonominin önderlik edici işlevini uygulamayı... büyük şirket ve teşebbüs topluluklarını ve bunların rekabet edici güçlerini geliştirmeyi... kolektif girişim reformunu derinleştirmeyi sürdürmeyi ve çok biçimli kolektif ekonomiyi geliştirmeyi” amaçlamıştır (PRC, 2006). Ayrıca bu plan, bağımsız bir üretim sistemi inşa etme ve bağımsız yenilik yetileri geliştirme görevine güçlü bir vurgu yapmıştır (PRC, 2006).

Yukarıdaki bağlamda düşünüldüğünde brüt sabit sermaye oluşumu, altyapı gelişimi için temel bir gösterge olarak alınabilir. Bu gösterge sadece arazi iyileştirmeleri, tesis, makine ve teçhizat alımlarını değil, aynı zamanda yol, demiryolları, okullar, ofisler, hastaneler, özel konutlar, ticari ve endüstriyel binaların inşaatını da içermektedir. Mevcut veriler, Çin'in brüt sabit sermaye oluşumunun 1989-2001 döneminde yaklaşık 7.85 yüzde puanı kadar büyüdüğünü göstermektedir. 2002-2012 arasında, bu büyüme Hu yönetimi

Şekil 2. Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu (GSYİH'ye Oranı, %) Kaynak: <https://data.worldbank.org>

altında 9.19 yüzde puanı olarak kaydedilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, devlet güdümlü ekonomik kalkınma modeli aracılığıyla Çin'in brüt sabit sermaye oluşumunun ABD, İngiltere, Almanya ve Fransa gibi emperyalist ülkeleri bile geride bırakmış olmasıdır (Bkz. Şekil 2).

Çin'in sosyal politikalarının genişlemesi, "sosyal güvenlik ve istihdama yönelik kamu harcamaları", "emekli maaşı ve sosyal refaha yönelik hükümet harcamaları" ve "cari sağlık harcamalarının bir yüzdesi olarak iç genel devlet sağlık harcamaları" ile ilgili verilere atıfta bulunularak değerlendirilebilir. Sosyal güvenlik ve istihdam ile ilgili olarak, Çin'in kamu harcamaları %328'in üzerinde bir oranda önemli bir artış kaydetmiştir (bkz.

Şekil 3). Bu durum, Çin'in yalnızca 1995-2006 döneminde %686'dan fazla artan emeklilik ve sosyal refah harcamalarından farklı değildir (bkz. Şekil 4). Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, bunların hepsi 2010 yılında hızlanan ve 2017'ye kadar %51.3'e ulaşan Çin'deki emeğin GSYİH'deki artan payına yansımıştır (bkz. Şekil 5). Dahası, 2000 yılında Çin, genel devlet sağlık harcamaları alanında emperyalist ve başlıca gelişen ülkeler örneklerimizde en kötü performans gösteren ikinci ülkedir. Ancak 2000'lerde, Çin'in genel hükümet sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamalarına oranındaki payı çarpıcı bir artışa tanıklık etmiştir ve bu oran yaklaşık 34.5 yüzde puanı artmıştır. Böylelikle, Çin'in örneklerimizdeki en yüksek

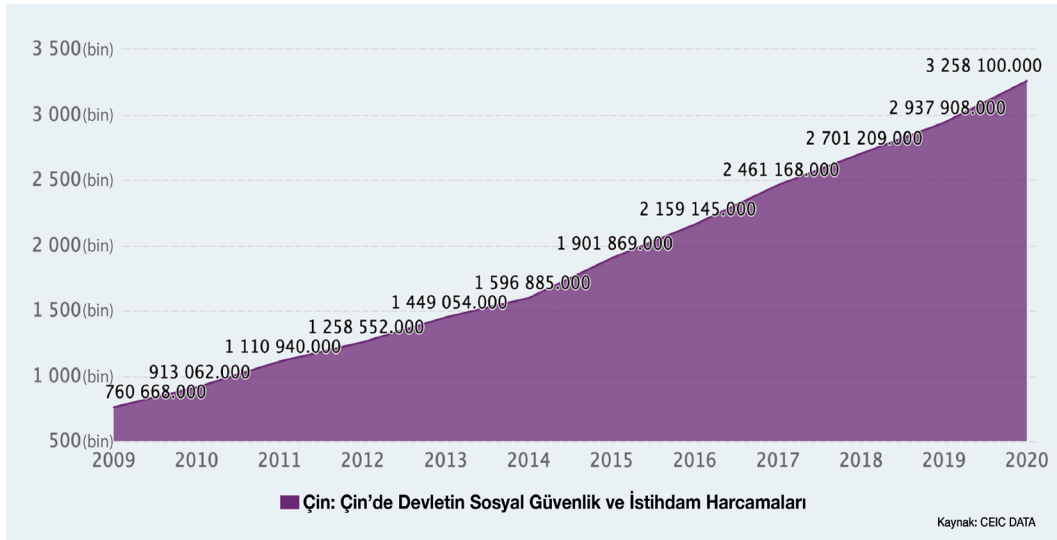
artış oranını sergilediği ve özellikle Hu ve Xi yönetimleri altında hızlandığı anlaşılmaktadır. Mevcut veriler, kamu sağlık harcamalarının 2010'dan itibaren toplam sağlık harcamalarının %50'sinin üzerinde bir düzeye ulaştığını göstermektedir (bkz. Şekil 6). Benzer bir durum, 1999'da %1.88'den 2010'da 3.75'in üzerine yükselen Çin hükümetinin eğitim harcamaları (GSYİH'nın yüzdesi olarak) için de geçerlidir (bkz. Şekil 7). Çin'in ortalama ücretlerinde de yükseliş eğilimi görülmektedir ve bu ücretler düşük enflasyon koşullarında neredeyse %237 oranında artmıştır (bkz. Şekil 8). Bütün bu gelişmeler, esas olarak Hu'nun çok yönlü kalkınma stratejisi ve daha sonra Xi'nin çabaları sayesinde, 2010'dan bu yana GINI endeksinin (veya gelir eşitsizliğinin) azalmasına yansımıştır. Bu noktada, Çin'in GINI endeksindeki değişimlerin, 2000'lerdeki toplumsal kazanımları genel haliyle ortaya koyduğu vurgulanmalıdır

(bkz. Şekil 9). Çin, İnsani Gelişme Endeksi'nde (İGE) de benzer bir performans sergilemiştir. İGE; sağlık, eğitim ve yaşam standardında insani gelişmeyi ölçen bir yöntemdir. Genel olarak, 1990-2019 döneminde Çin'in İGE'sinde sabit bir artış yaşanmıştır. Bu artış, toplamda 0.262 puanlık bir artışa tekabül etmektedir (bkz. Şekil 10). En son tahlilde, yukarıda sıralanan kazanımların Çin gelişme modelinin başarısını yansıttığı söylenebilir.

Çin'in daha insan odaklı bir ekonomi politikasına geçişi, tarihsel bir kopuş gerçekleştiren Xi yönetimi altında büyük bir hız kazanmıştır. Bu yönetim, Hu'nun temel sosyalist değerler vizyonunu ilerletmiş, yolsuzluk ve eşitsizliğe karşı mücadeleyi derinleştirmiş ve Hu'nun çabalarının bir devamı olarak Amerikan yanlısı unsurları devletten uzaklaştırmada kayda değer başarılar elde etmiştir (Martin, vd., 2021; Dorfman, 2018). ABD'nin küresel hegemon-

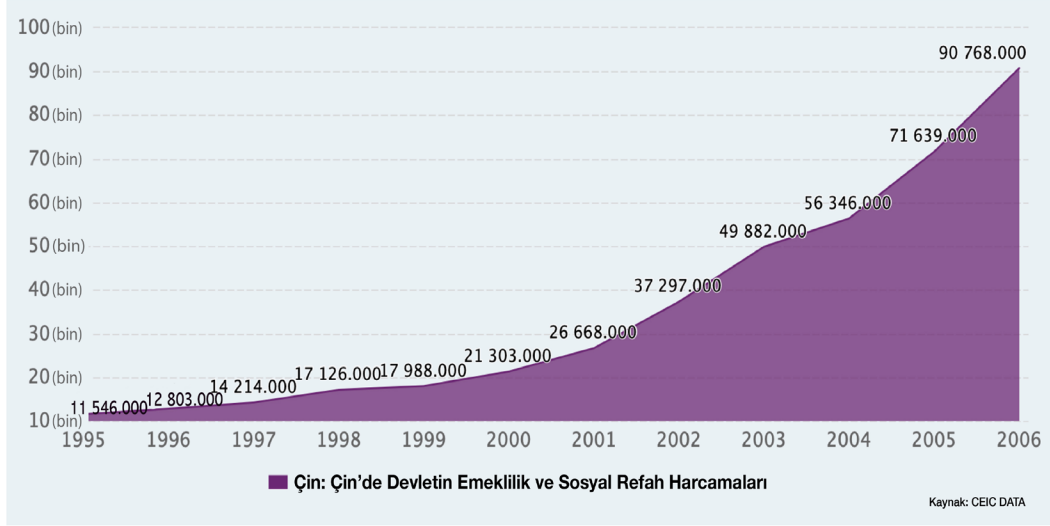
Şekil 3. Çin'de Devletin Sosyal Güvenlik ve İstihdam Harcamaları (RMB Cinsinden)

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

Şekil 4. Çin'de Devletin Emeklilik ve Sosyal Refah Harcamaları (RMB Cinsinden)

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

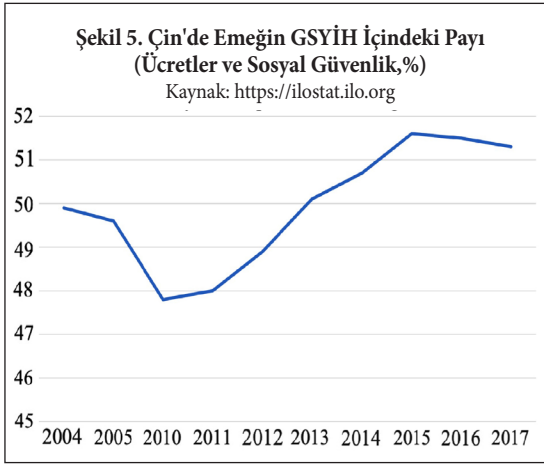

yasının gerilemesi ve küresel siyasetin çok kutuplaşmasıyla karakterize edilen bir dünyada (Gürçan, 2019; Gürçan, 2021b) Xi, “Dört Güven Meselesi” doktrini ve “Çin Rüyası” kavramlarında tam ifadesini bulan Çin’in özgüvenini ve zenginliğini geri kazanmaya çalışmaktadır. “Dört Güven Meselesi”nin kökenleri, Hu’nun 18. ÇKP Genel Kurultayı’nda yaptığı ve sosyalizmin geleceğine olan güvenin korunmasının önemine, sosyalizmin bir teori olarak bilimsel doğasına ve sosyalizmin bir sistem olarak üstünlüğüne işaret ettiği konuşmaya kadar uzanır. 2014 Yılında Xi, bu bileşenlere Çin kültürünün değerine ve canlılığına olan güveni vurgulayan dördüncü bir bileşen eklemiştir. Jeopolitik rekabetin yoğunlaşması ve ülkenin ekonomik başarısının sürekliliğinden kaynaklanan Çin’in artan özgüveni de eksiksiz tanımını “Çin Rüyası” ifadesinde bulmaktadır (Gürçan, 2021b; China Research Center, 2012). Xi, Çin Rüyasını şöyle tanımlar:

Çin halkı ve ulusu tarafından sevilen ve arzulanan bir rüya. Çin’i her yönden varsıl bir toplum haline getirme ve Çin ulusunu gençleştirme rüyası. Herkesin kendi rüyasını gerçekleştirme rüyası. Tüm ulusun çaba gösterdiği bir rüya ve Çin’in, insanlığın barışına ve gelişimine daha fazla katkıda bulunmaya olan bağlılığını dünyaya göstermek için bir rüya (Xi, 2014a: 179).

Bu nedenle, Çin Rüyası, Deng’in modernizasyon planını gözden yitirmeksizin Hu’nun eşitlik ve sürdürülebilirlik vizyonunu daha da derinleştirerek Çin ulusunun gençleşmesini hedefler:

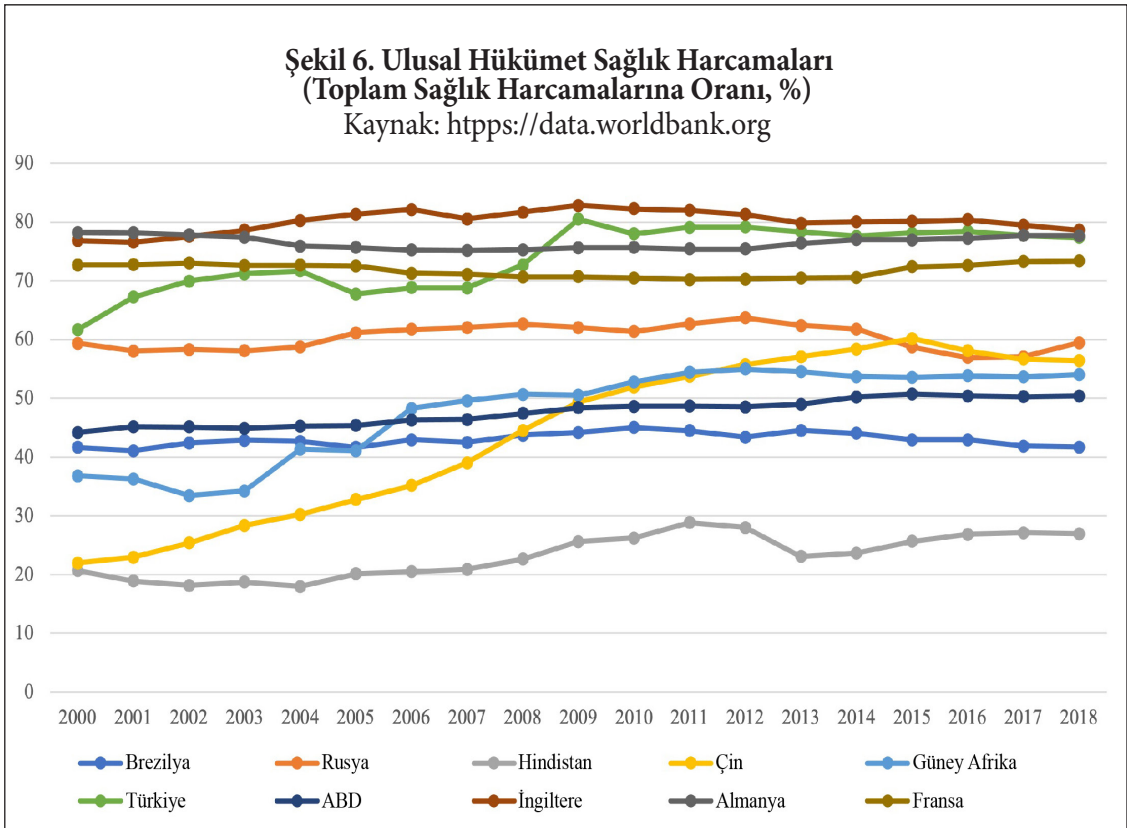
Kalkınmaya en büyük önceliği vermeye, insanı ilk sıraya yerleştirmeye, reform ve dışarı açılmada ısrar etmeye, ekonomik, politik, kültürel, sosyal ve ekolojik ilerlemeyi kapsamlı bir şekilde teşvik etmeye ve modernleşme hamlesinin her alanında eşgüdümlü ilerlemeyi teşvik etmeye devam edeceğiz (Xi, 2014b: 8-12).

Xi Jinping Düşüncesi'ne göre, bu tür bir gençleşmenin anahtarları “daha iyi eğitim, daha istikrarlı istihdam, daha tatmin edici gelir, daha fazla sosyal güvenlik yardımı, daha iyi

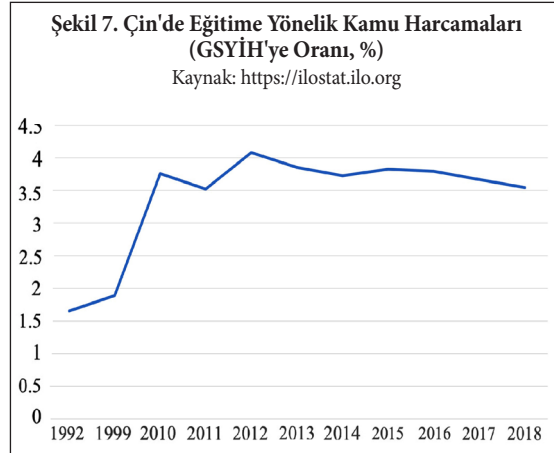
tıbbi ve sağlık hizmetleri, daha konforlu yaşam koşulları ve daha güzel bir çevre” olmalıdır (Xi, 2014b: 16). Bu konuda özellikle vurgulanmaya değer olan nokta, Xi'nin işçi sınıfını “orta derecede müreffeh bir toplum inşa etmeyi tamamlamanın ana gücü” olarak ele almasıdır (Xi, 2014b: 56; Gürcan, 2021b).

Xi yönetimi altında, Çin'in devlet güdümlü ekonomik kalkınma modeli – devletin ekonomik gelişmenin gidişatını uzun vadeli plan ve stratejilere dayalı olarak genel hatlarıyla belirlediği – daha yüksek bir olgunluk derecesine ulaşmıştır. Bu olgunluk düzeyi ifadesini, ÇKP Merkez Komitesi'nin Reformun Kapsamlı Bir Şekilde Derinleştirilmesine İlişkin Bazı Ana Konulara İlişkin Kararı'nda bulmaktadır:

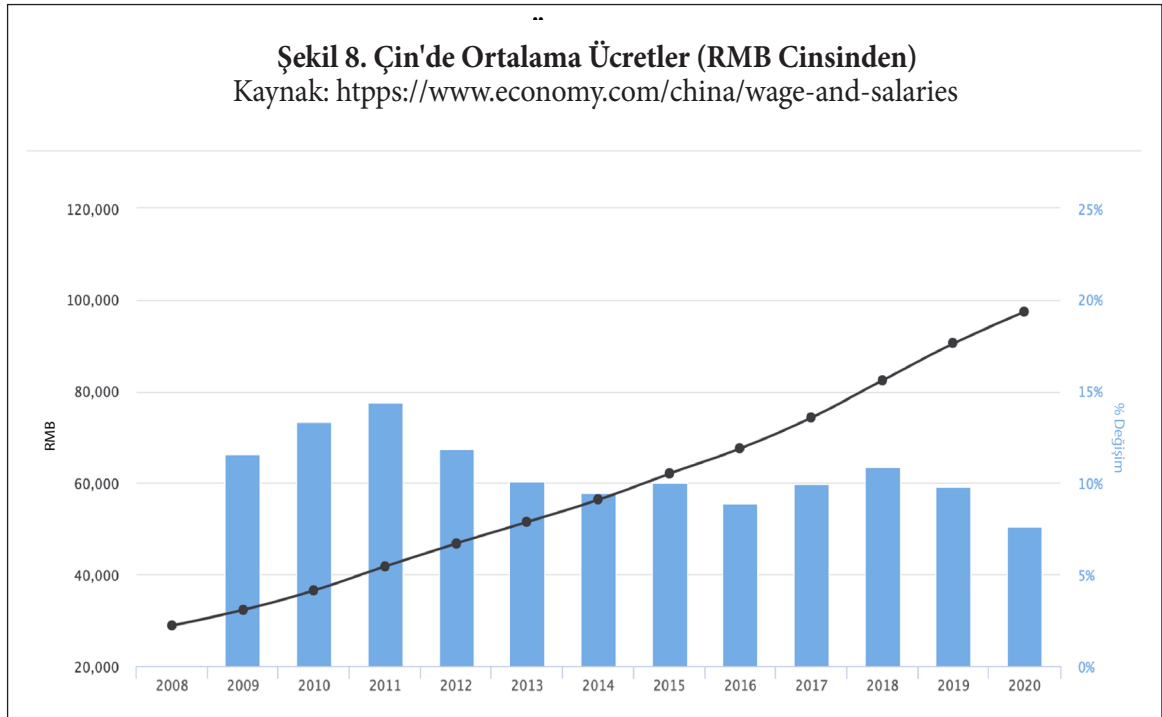
Kamu mülkiyetinin baskın rol oynadığı ve farklı ekonomik sektörlerin yan yana geliştiği temel ekonomik sistem, Çin özelliklerine sahip sosyalist sistemin önemli bir direğidir ve sosyalist piyasa ekonomisinin temelidir. Hem kamu hem de kamu dışı sektörler, sosyalist piyasa ekonomisinin kilit bileşenleridir ve Çin'in ekonomik ve sosyal gelişimi için önemli temellerdir. Kamu ekonomisini sarsılmaz biçimde sağlamlaştırma ve geliştirmeli, kamu mülkiyetini hakim konumda kalmasını sağlamalı, kamu sektörünün öncü rolüne tam anlamıyla sahip çıkmalı, gücünü ve nüfuzunu kontrol ederek canlılığını sürekli olarak arttırmalıdır. Kamu dışı sektörün gelişimini tereddütsüz teşvik etmeli, desteklemeli ve yönlendirmeli, dinamizmini ve yaratıcılığını teşvik etmeliyiz (ÇKP, 2014).

Bu şekilde, ekonomik ve sosyal/çevresel gelişme arasındaki denge ile kamu ve kamu dışı sektörler arasındaki uyum dikkate alındığında,

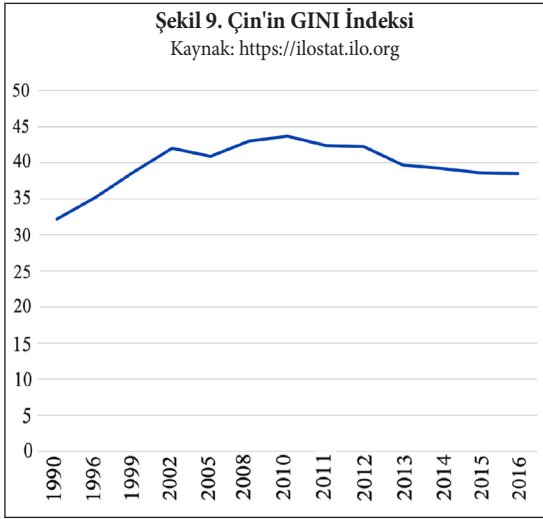

Çin'in ekonomik gelişme modelinde kamu mülkiyetinin baskın bir rol oynadığı sonucuna varılabilir.

Yukarıda tasvir edilen bağlamda, Çin ekonomisinin ve başarısının 2020'de Çin'in GSYİH'sinin %40'ını büyük ölçüde Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ne (KİT) yaslanmaya devam etmesi tesadüf değildir (Guluzade, 2020). KİT'lerin Çin ekonomisinin motoru olarak ana işlevi; ser-

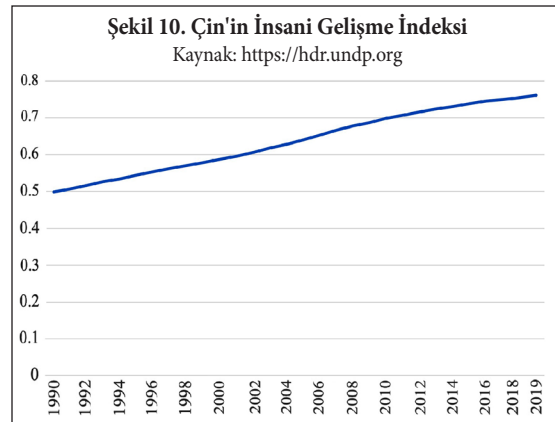

maye yoğun endüstrileri ve büyük teşebbüsleri serbest piyasa aktörlerinin imkanlarının ötesinde desteklemekte, kâr amacının ötesinde kamu mallarına katkıda bulunmakta ve piyasa başarısızlıklarını düzeltmekte yatmaktadır (Tay, 2013, Lin, vd., 2020; Wu & Fan, 2014: 69). Reform ve dışa açılma kapsamında KİT'ler, merkezi ve yerel yönetimlerin sorumluluklarının, dışarıdan görevlendirilen direktörlerin sorumluluklarıyla birlikte genişletilmesiyle daha fazla özerklik kazanmıştır. 2010'lu yıllarda ulusal güvenlik açısından önemli görülen stratejik sektörlerde faaliyet gösteren ticari KİT'lere de daha fazla destek verilmiştir (Lin, vd., 2020). Reform ve dışa açılma, KİT sayısının 1997'de 262,000'den 2016'da 173,000'e düşmesine yol açsa da, KİT'lerin varlıkları 12.5 trilyon RMB'den 155 trilyon RMB'ye yükselmiştir. Benzer şekilde, KİT'lerin net gelirleri de yaklaşık 79.12 milyar RMB'den 2.5 trilyon RMB'ye doğru önemli bir artışa tanık olmuştur (Lin, vd., 2020: 4). KİT'lerin gelirlerinin ezici bir çoğunluğu, savunma, elektrik, petrol, gaz, telekomünikasyon, kömür, denizcilik, havacılık ve demiryolunu içeren "stratejik" veya "üst kademe" sektörlerden elde edilmektedir. Ayrıca

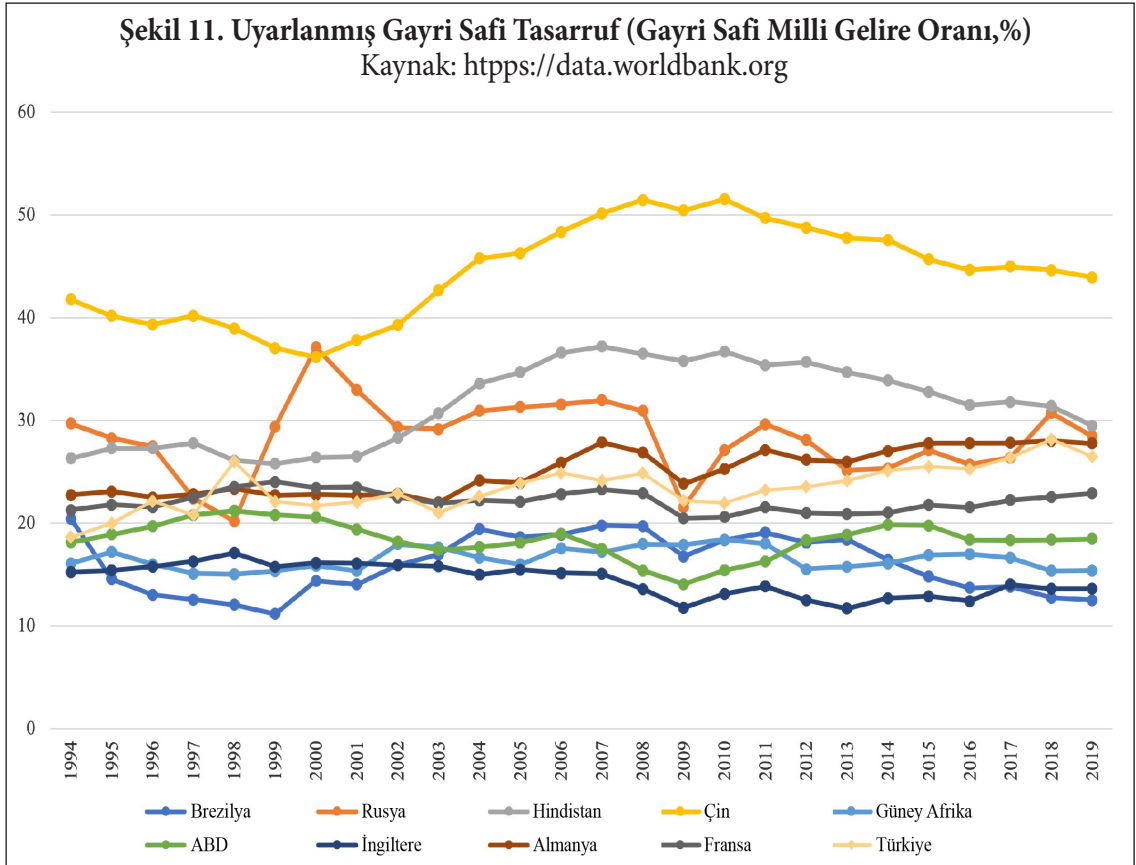
KİT gelirlerinin önemli bir kısmı da, otomobil, kimya, inşaat, elektronik, ekipman imalatı, demir dışı metaller, maden arama, çelik ve teknolojiyi içeren "ana direk" veya "orta kademe" endüstrilerden elde edilmiştir (Asia Society Policy Institute, 2021; Pearson, 2015). Son zamanlarda ise biyoteknoloji ve alternatif enerji üretimi de orta kademe endüstrilere dahil edilmiştir. Ayrıca, "özel şirketlerin (bireysel, küçük/orta ölçekli veya yüksek teknoloji girişimler olsun) yerel parti üyelerine büyük ölçüde bağımlı oldukları için tamamıyla 'serbest' olmadıkları" belirtilmelidir (De Rambures, 2014: 4). Yerel hükümetlerin yol göstericiliği ve girişimcilerin parti üyeliğine özendirilmesi ile özel şirketlerde örgütlü parti komitelerinin tesis edilmesi ve ideolojik çalışmaların güçlendirilmesi özel sektörün kamuya organik bağını sağlayan belki de en önemli hattır. Birleşik Cephe'yi genişletme çabalarının bir parçası olarak Çin'de özel sektörde faaliyet gösteren şirketler arasında parti örgütlenmesine sahip şirketlerin oranı 2000 yılında %20'lerden 2018'e kadar %50'ye yakın bir orana çekildiği buraya not düşülmelidir (Borst, 2021; Qiao, 2020). Aynı derecede önemli olan bir başka ayrıntı ise Huawei gibi büyük özel şirketlerin önemli miktarda devlet desteğinden yararlanmaları ve Halk Kurtuluş Ordusu gibi devlet kurumları ile organik ilişkiler

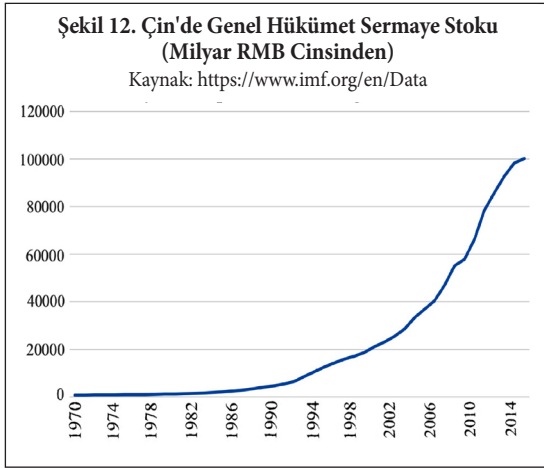

kurmuş olmalarıdır (De Rambures, 2014). Bu tür örnekler, sosyalizmin ve devlet güdümlü gelişmenin zorunlu olarak özel sektörle çelişmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Reform ve dışa açılmaya rağmen Çin'in devlet güdümlü ekonomik kalkınma modelinin artan önemi hakkında daha fazla şey söylenebilir. 1995 yılında ÇKP; satış, birleşme ve satın alma faaliyetleri yoluyla fangxiao (büyükleri elinde tut; küçükleri serbest bırak) adlı bir girişim başlatmıştır ve bu da ekonomik olarak daha yoğun ve yüksek düzeyde siyasal güce sahip sınırlı sayıda mega firmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Wu & Frazier, 2018: 132; Pearson, 2015). Büyük KİT'ler ekonomide baskın konumlarını korumaktadır; "örneğin bilgisayarlar (Lenovo),

telekomünikasyon (Huawei), petrol (Petrochina, Sinopec), kimyasallar (Sinochem), kamu hizmetleri (Sandy), havacılık (AVIC), tersaneler (Ronsheng), çelik (Baosteel), ev aletleri (Haier)" (De Rambures, 2014: 34). Ayrıca, Çin'in en büyük 20 şirketinden 19'u, ekonominin gidişatını tayin eden devlete ait veya devlet kontrolündeki şirketlerdir. Bu şirketler Fortune Global 500 sıralamasında ilk 150 şirket arasında yer almakta ve çoğunlukla petrol, kimya, kamu hizmetleri, bankacılık, sigorta, inşaat, telekomünikasyon ve otomotiv sektörlerinde faaliyet göstermektedir (Wu & Frazier, 2018). Dünyanın en büyük dört bankası –Çin'in ekonomik gelişmesinin ana motoru olarak– Çin'in kamu sektörüne (Çin Sanayi ve Ticaret Bankası, Çin İnşaat Bankası, Çin Zi-

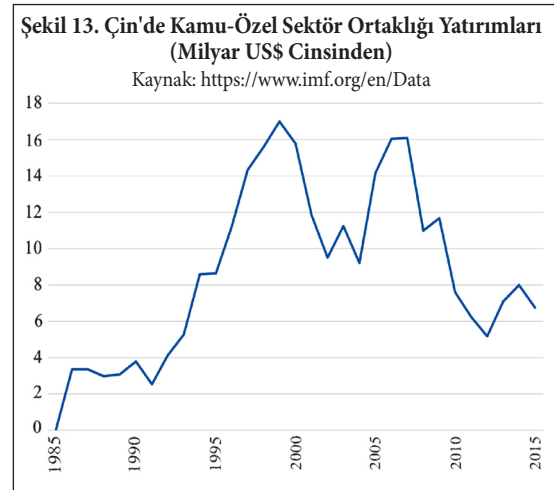

raat Bankası ve Çin Bankası) aittir. Bu şekilde, söz konusu dört banka ve diğer şirketler yalnızca Çin ekonomisi üzerinde değil, aynı zamanda küresel ekonomik gidişat üzerinde de güçlü bir etki yaratmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da, Fortune Global 500'de listelenen KİT'lerin sayısının 2000'lerde yükseliş eğilimine tanık olması ve sayılarının 2005'te 49'dan 2017'de 102'ye yükselmesidir (Wu & Frazier, 2018).

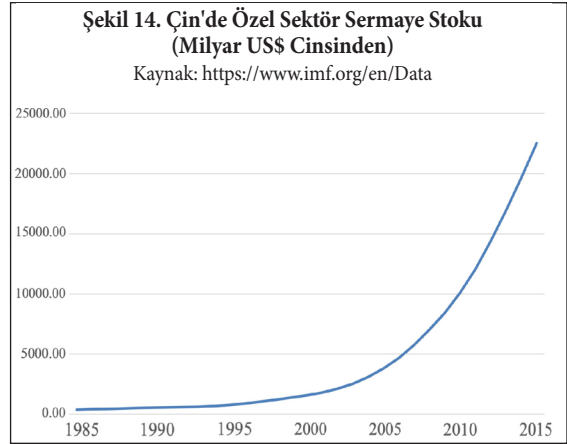
Çin ekonomik gelişme modelinin temel özelliği, piyasanın güçlü bir hükümet tarafından "yönlendirilmesi" ve devlet sektörünün ulusal ekonomiye rehberlik etmesinde yatmaktadır (Wu & Fan, 2014: 69). Ekonomiye yönelik devlet rehberliği, Çin'in büyük miktarda sermaye biriktirmesine ve bu birikmiş serveti üretken bir ekonominin genişlemesini desteklemek için kullanılmak üzere stratejik olarak harekete geçirmesine izin vermiştir (Yongding, 2014). Bu şekilde Çin, BRICS grubu (Brezilya, Rusya, Hindistan, Güney Afrika gibi) ve Türkiye gibi başlıca gelişen ülkeler ve emperyalist ülkeler arasında brüt tasarrufta (Gayri Safi Milli Gelirin veya GSMH'nin %'si olarak) en yüksek performans gösteren ülke olarak öne çıkmaktadır. Çin'in performansı 2007-2010 döneminde GSMH'nin %50'sini bile

aşmıştır (bkz. Şekil 11). Bu aynı zamanda genel devlet sermaye stoklarının, kamu-özel ortaklığı yatırımlarının ve özel sermaye stoklarının olağanüstü yükselişinde de kendini göstermektedir (bkz. Şekil 12-14). Sadece 2000-2015 döneminde genel devlet sermaye stokları %374.5'in üzerinde artış göstermiştir (Bkz. Şekil 12). Bu durum, aynı zamanda Çin'in tüm örneklemimizde sanayiye (GSYİH'nin yüzdesi olarak) en fazla ilerleten ve başlıca gelişen ülkeler arasında orta ve yüksek teknolojili imalatta (toplam üretimin yüzdesi, katma değer olarak) en iyi performansı sergileyen ülke konumuna gelmesini sağlamıştır (bkz. Şekil 15- 16).

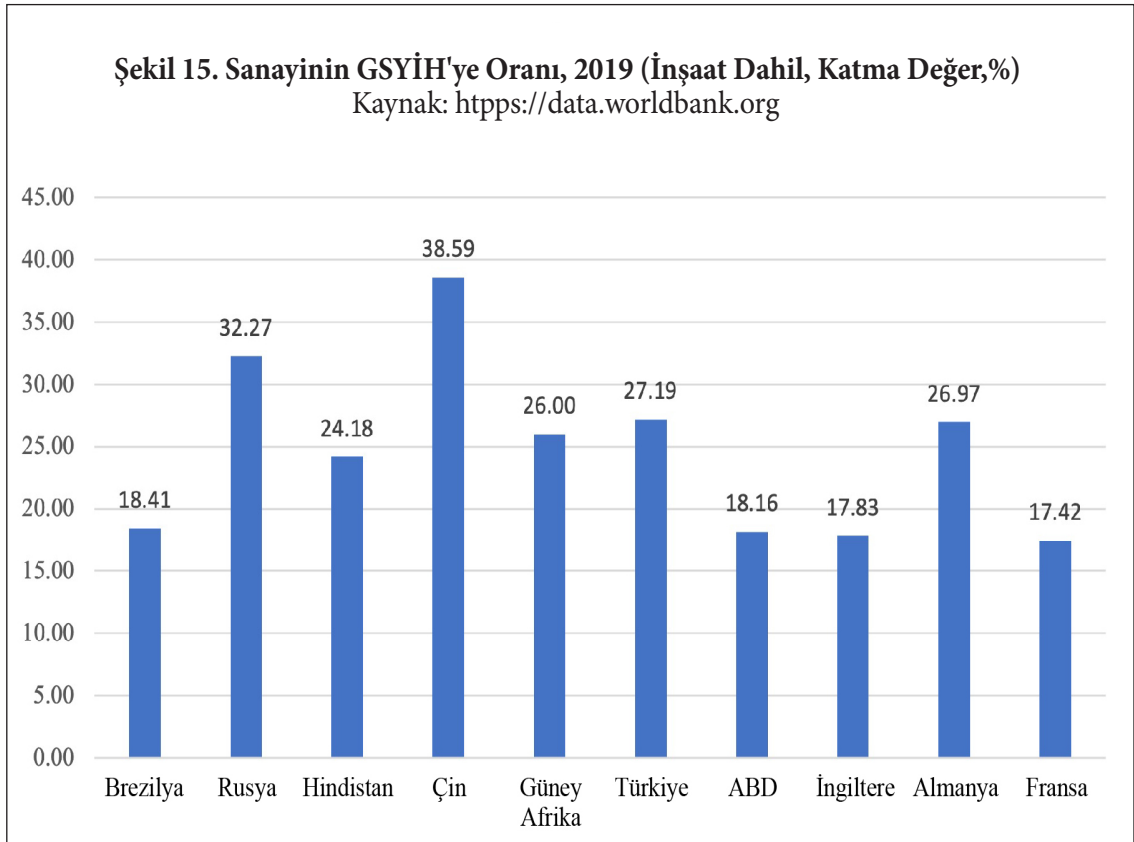
Sadece sermaye stoklarının büyümesi, bunlar teknolojik ilerlemeyi ve yeniliği tetiklemek üzere harekete geçirilmedikçe, kendiliğinden bir şekilde kalıcı ve uzun vadeli ekonomik gelişmelerine hedeflerine hizmet etmez. Gelişmekte olan ülkeler için, serbest piyasaların kendiliğinden işleyişinin hedeflenen ilerlemeleri gerçekleştirmedeki yetersizliği göz önüne alındığında, güçlü devlet rehberliği ve stratejik planlamanın önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bu durum aynı zamanda, kamu merkezli ulusal bilim ve yenilik sisteminin temellerinin ÇKP Merkez Komitesi tarafından toplama-

nan 1978 Ulusal Bilim ve Teknoloji Çalışmaları Konferansı'nda atıldığı Çin için de geçerlidir. Bu konferansta Deng, bilim ve teknolojiyi üretici güçlerin bir parçası olarak ilan etmiştir. 1982'de açıklanan Altıncı Beş Yıllık Plan, Çin'in ilk Bilim ve Teknoloji Projeleri Ulusal Programını başlatmıştır ve bu program, 1982'de Ulusal Teknolojik Dönüşüm Planı'nın, 1982'de Ulusal Kilit Bilimsel ve Teknolojik Atılım Planı'nın, 1984'de Ulusal Kilit Laboratuvar İnşaat Planı'nın, 1986'da Ulusal Yüksek Teknoloji Geliştirme Planı'nın ve Kıvılcım Programı'nın önünü açmıştır (Zheng, vd., 2020). 1988 yılı, yeni ve yüksek teknoloji endüstrileri için ulusal gelişme bölgelerinin yaratılmasına tanık olmuştur. Çin'in ulusal bilim ve yenilik sisteminin gelişmesinde önemli bir diğer dönüm noktası ise ekonomik inşa ve sosyal kal-

kınmanın temelleri olarak bilim ve teknolojinin ilerlemesini destekleyen Bilimsel ve Teknolojik İlerleme Yasası'nın 1993 yılında kabul edilmesidir (Zheng, vd., 2020). Bu yasal ortam, Ulusal Temel Araştırma Programı, Bilgi Yenilik Programı

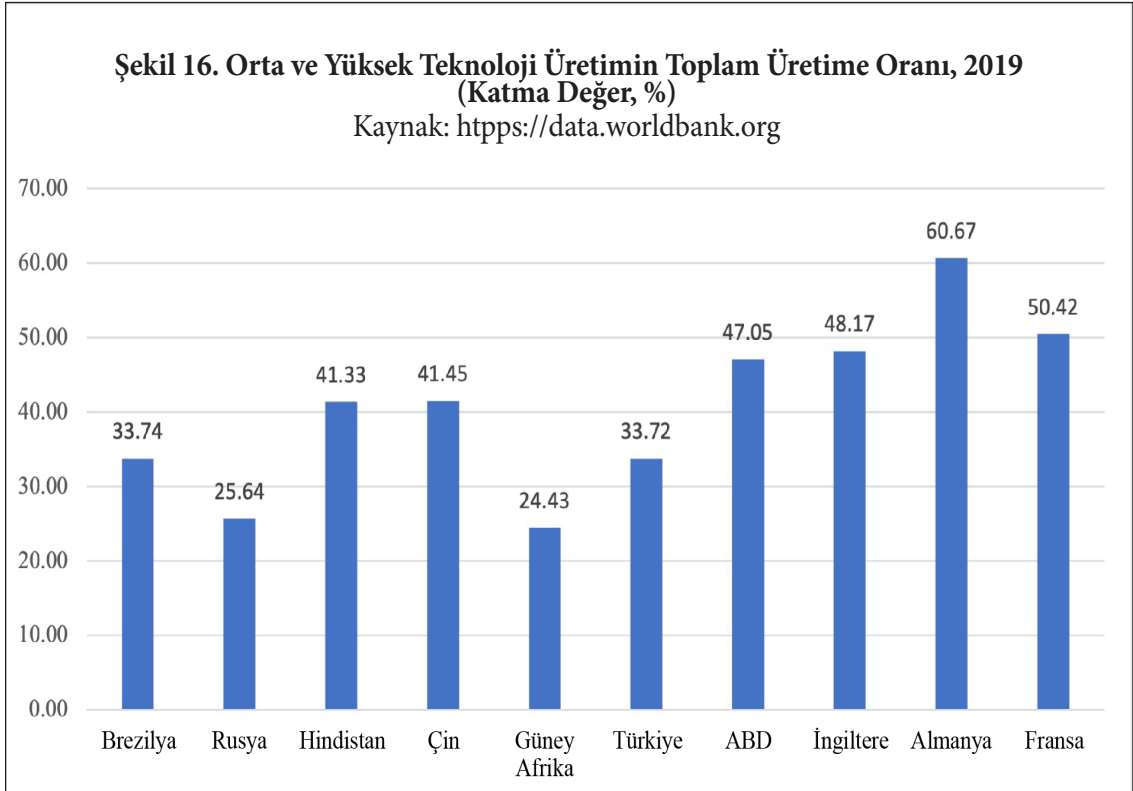

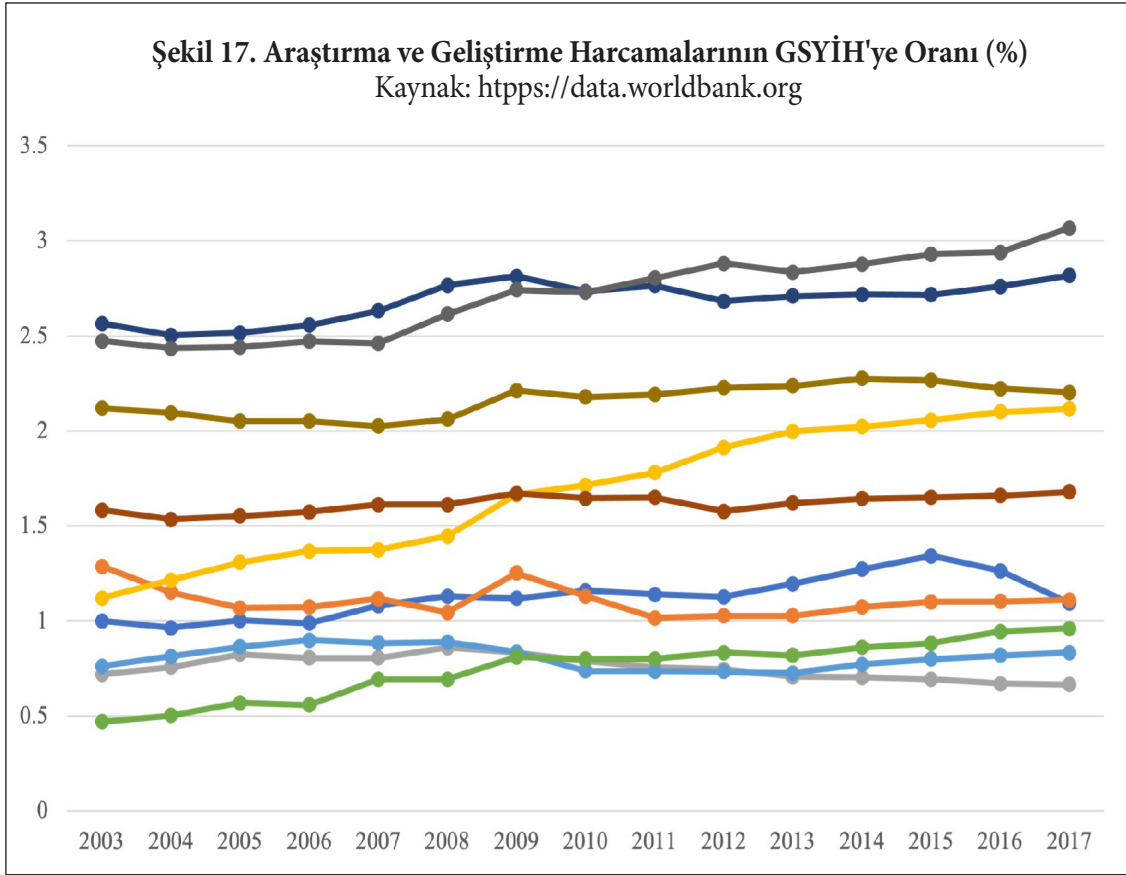
ve Ulusal Bilim ve Teknoloji Yenilik Programı dahil olmak üzere 1990'larda ve 2000'lerin başında ulusal programların uygulanması için uygun bir ortam sağlamıştır. 2000'lerin sonlarında ve 2010'larda iki önemli dönüm noktası, Bilim ve Teknolojinin Geliştirilmesi için Ulusal Orta-Uzun Vadeli Planın uygulanması ve Ulusal İnovasyona Dayalı Kalkınma Stratejisi'nin ana hatlarının oluşturulmasıdır (Zheng, vd., 2020). Bunlardan ilki, 2006-2020 dönemi için firmalar, üniversiteler ve araştırma enstitüleri arasında güçlü bir sinerjiye dayalı "yerli yenilik" (zizhu chuangxin) çağrısında bulunan 15 yıllık bir plandır. Stratejik endüstriler dahilinde devlet tarafından finanse edilen Ar-Ge ve devlet güdümlü mega projeler yoluyla yerli yeniliği teşvik etmiştir (Naughton, 2018). İkincisi ise, Çin'in bilimsel ve teknolojik gelişimi

için üç adımdan oluşan stratejik bir yol haritası sunmuştur:

1. Adım: Çin, her bakımdan orta derecede müreffeh bir toplum inşa etmeye güçlü destek vermek için 2020 yılına kadar yenilikçi bir ülke haline gelmelidir;
2. Adım: Çin, ülkeyi büyük bir ekonomik güç ve ortak refah toplumu haline getirmeye yönelik sağlam bir temel oluşturmak için 2030 yılına kadar yenilikçi ülkelerin ön safalarına geçmelidir;
3. Adım: Çin, 2050 yılına kadar müreffeh, güçlü, demokratik, kültürel olarak gelişmiş, uyumlu, modern bir sosyalist ülkenin inşasını ve Çin'in ulusal yenilenme hayalinin gerçekleşmesini desteklemek için bir yenilik gücü haline gelmelidir.

Bu yol haritası; akıllı ve yeşil üretim ve enerji teknolojileri, insan hüviyetinde makine ze-

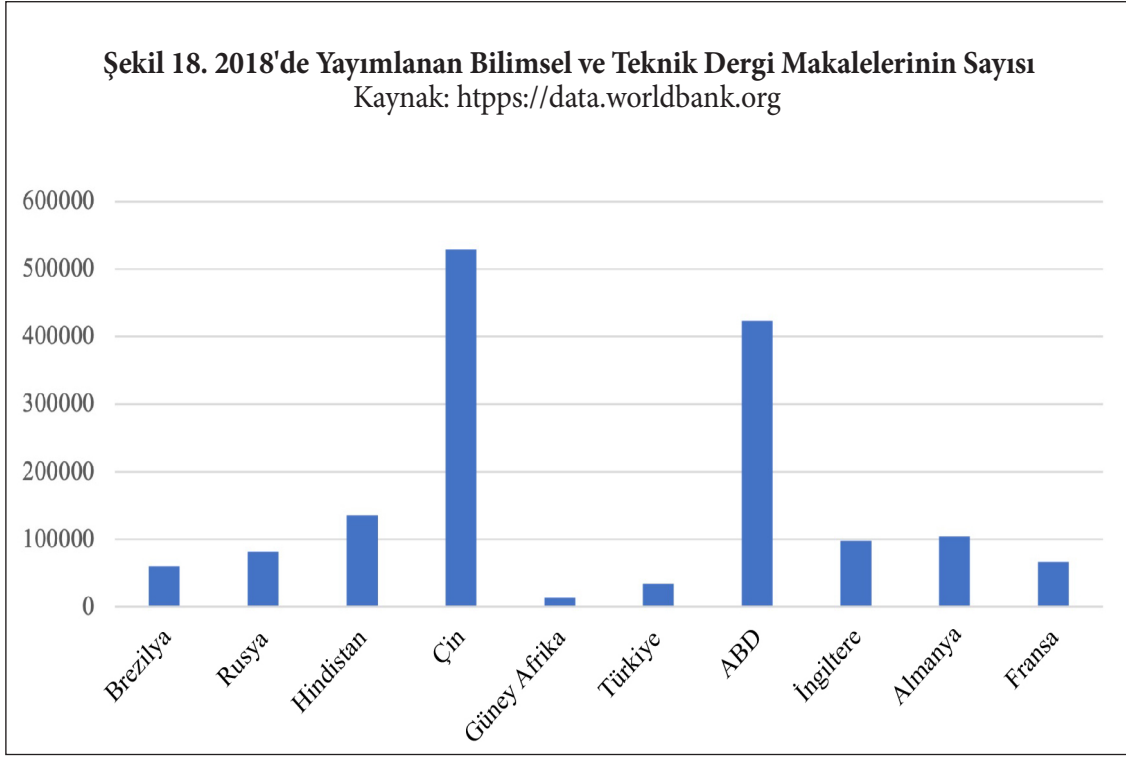

kası, doğal etkileşim ve sanal gerçeklik, mikro-elektronik ve opto-elektronik, Büyük Veri, yüksek performanslı bilgi işlem, mobil akıllı terminal, bağımsız donanım ve yazılım ürünleri ve ağ güvenlik teknolojileri, modern tarım teknolojisi, geniş bant mobil İnternet, bulut bilişim, İnternet, deniz, uzay ve tıp teknolojileri için stratejik alanları belirler (CSET, 2019).

Çin, bilim ve teknolojiyi ekonomik gelişiminin tamamlayıcı bir ayağı olarak görmektedir. Çin'in endüstriyel stratejilerinin de bilim ve teknoloji odaklı bir yaklaşımı yansıttığının ana nedeni budur. Çin'in "Endüstri 4.0"ün bir parçası olarak sanayi politikasına yönelik ulusal stratejik planı olan Made in China 2025, bu duruma bir örnek teşkil eder. 2015'te baş-

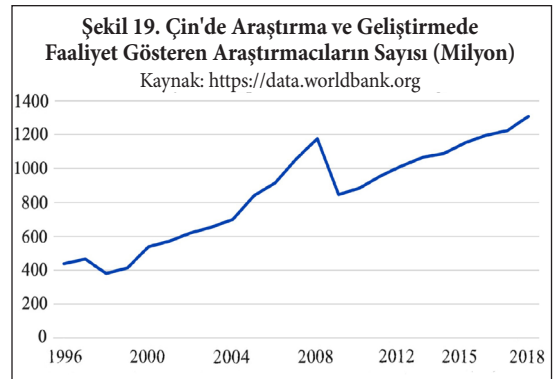
latılan bu plan, yeni teknolojilerin ekonomiye entegrasyonunu ve yerli yeniliğin önderlik ettiği ulusal bir sanayi üssünün geliştirilmesini gerektirmektedir. Böylece devlet; bilgi, teknoloji, robotik, yeşil enerji, sürdürülebilir ulaşım, havacılık teknolojisi, okyanus mühendisliği ve ileri teknoloji gemiler, demiryolu ekipmanları, yeni malzemeler ve öncü tıbbi ve tarımsal teknolojiler gibi kilit endüstriler için devlet desteğini seferber edebilmek için genel bir çerçeve sağlar. Bu sektörlerde faaliyet gösteren yüksek teknoloji şirketleri vergi teşvikleri, sübvansiyonlar, düşük faizli krediler, Ar-Ge finansmanı ve yabancı teknoloji şirketlerinin satın alınmasına yönelik yardım yoluyla desteklenecektir (Huimin, vd. 2018; US Chamber of Commer-

ce, 2017). 2015 yılında başlatılan bir diğer plan ise, maliye ve vergi politikaları yoluyla, mobil ve dijital teknolojilerin ekonomiye, özellikle imalat, ticaret, finans, tıp sektörlerine uygulanmasını teşvik etmek için devlet kaynaklarını kullanmayı amaçlayan İnternet Artı adlı bir eylem planıdır. Bu plan, mobil İnternet, bulut bilişim, büyük veri ve Nesnelerin İnterneti'ni Çin ekonomisinin itici teknolojileri olarak adlandırır (China Daily, 2015).

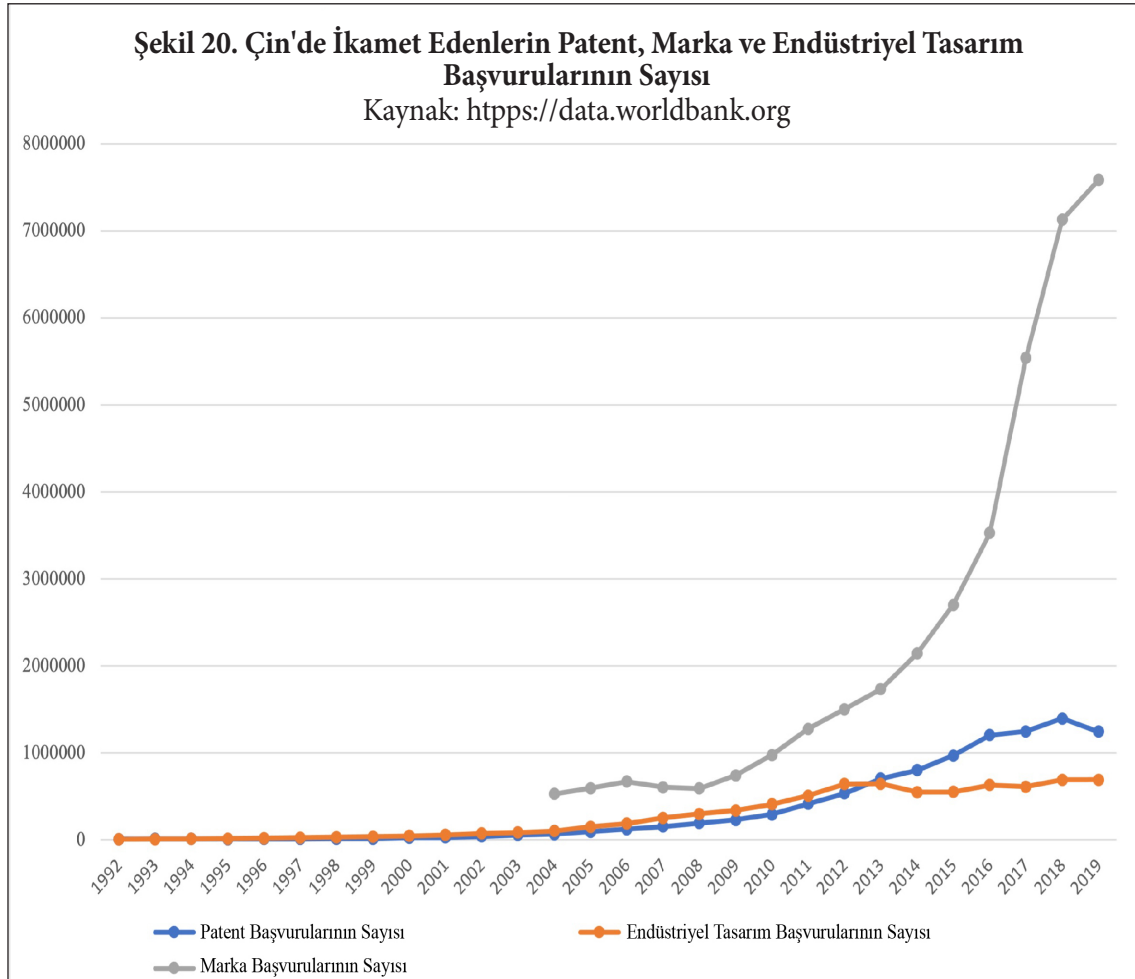
Bu politikalar çerçevesinde Çin, çabalarını, 1996'da %0.56'dan 2018'de %2.14'e yükselen araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) harcamalarını (GSYİH'nin yüzdesi olarak) artırmaya adanmıştır. Söz konusu çabalar, Çin'i esas olarak devlet fonları tarafından yönlendirilen Ar-Ge harcamalarında dünyanın en iyi performans gösteren ülkelerinden biri haline getirmiştir (bkz. Şekil 17; Zheng, vd., 2020). Ayrıca, Çin'in

güçlü devlet rehberliği ve stratejik planlaması; yayınlanan bilimsel ve teknik makale sayısı, Ar-Ge ile uğraşan araştırmacı sayısı ve ülkede ikamet edenler tarafından patentler, ticari markalar ve endüstriyel tasarım başvuruları dahil olmak üzere birçok önemli göstergelerle ilgili performansında önemli sonuçlar vermiştir. İlk olarak, mevcut veriler Çin'in 2016'da ABD'yi geride bırakarak bilimsel yayınlarda dünyanın

önde gelen ülkesi haline geldiğini ortaya koymaktadır (bkz. Şekil 18). Benzer bir şekilde, Çin'in Ar-Ge'sine katılan araştırmacı sayısı, 1996'da yaklaşık 437 milyon kişiden 2018'de 1.3 milyar kişiye çıkararak neredeyse %200 artmıştır (bkz. Şekil 19). Çin ayrıca, ülkede ikamet edenlerin patent, endüstriyel tasarım ve ticari marka başvurularının sayısında etkileyici bir artışa tanık olmuştur. Bu performans, 1992 ve 2019 yılları arasında patent başvuruları için %12,308, endüstriyel tasarım başvuruları için %9,040'ın üzerinde bir artışa işaret etmektedir. 2004-2019 döneminde Çin'in marka baş-

vurularındaki artış oranı ise %1,337'dir. Sonuç olarak 2019 verileri, Çin'in patent, endüstriyel tasarım ve ticari marka başvurularında dünyanın lider ülkesi haline geldiğini göstermektedir (bkz. Şekil 19-21). En son tahlilde, güçlü devlet rehberliğinde sermaye stoklarının teknolojik ilerlemeyi ve yeniliği desteklemeye yönelik harekete geçirilmesi Çin'in uluslararası ticaretini dönüştürmüştür. 2019 verileri, Çin'in günümüzde toplam mal ihracatına oranla dünyanın en büyük bilgi ve iletişim teknolojisi (BİT) ihracatına ve toplam sınai ihracatında en büyük yüksek teknoloji ihracatı payına sahip ülke

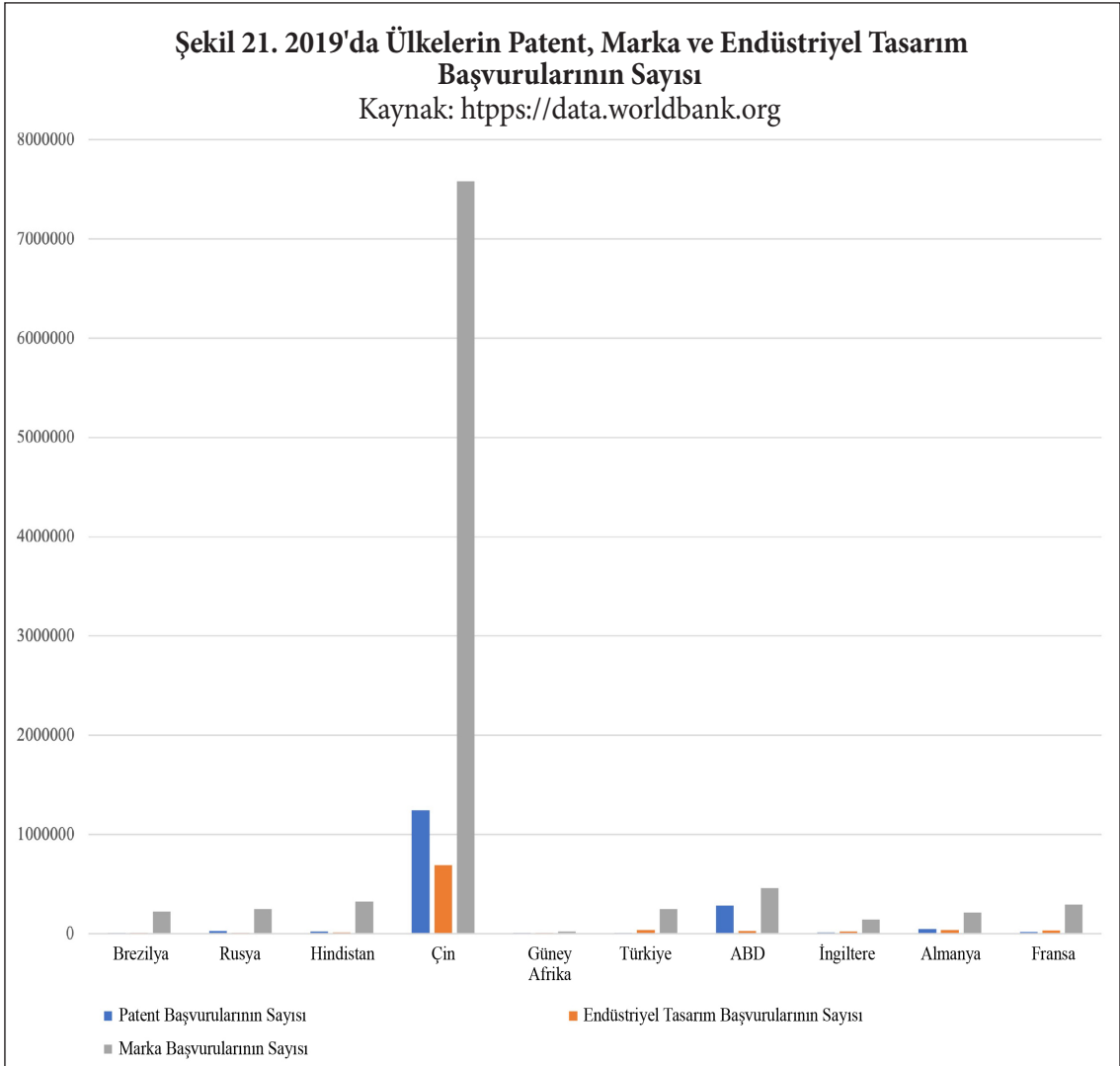
haline geldiğini ortaya koymaktadır (bkz. Şekil 22). Burada BİT malları, bilgisayarlar, iletişim ekipmanı, tüketici elektroniği ekipmanı, elektronik bileşenler gibi bilgi ve teknoloji ürünlerini içerir. Yüksek teknoloji ihracatı ise havacılık, ilaç, bilimsel enstrümanlar ve elektrikli makineler dahil olmak üzere BİT ürünlerini de içeren daha kapsamlı bir liste içerir.

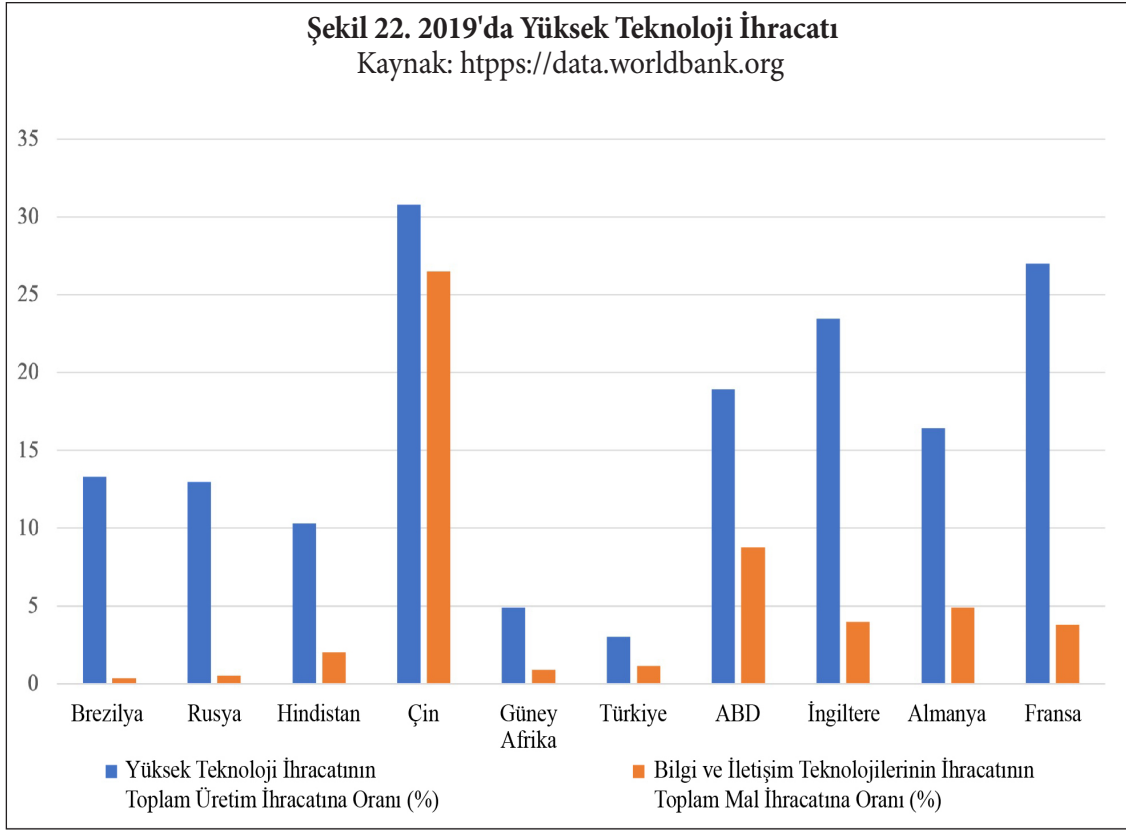
Son olarak, Çin'in ekonomik mucizesi ve Kuşak-Yol Girişimi (KYG) arasındaki ilişki ele

alınmalıdır. Çin'in ekonomik mucizesi, en nihayetinde KYG gibi girişimler üzerinden Çin'in dünya siyasetinde gündem belirleyici ve norm yapıcı bir konuma erişmesini sağlamıştır. KYG, beş öncelikli alana yoğunlaşır: Hükümetler arası siyasal işbirliği ve mutabakat inşası, altyapısal ve teknolojik dayanışma, ticari dayanışma, finansal bütünleşme ve kültürel işbirliğine yönelik halklar arası alışveriş. KYG adlandırmasında

Şekil 21. 2019'da Ülkelerin Patent, Marka ve Endüstriyel Tasarım Başvurularının Sayısı

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

“kuşak” kara boru hatlarını, kara yollarını ve demir yollarını betimlerken, “yol” deniz boru hatlarını, limanları ve diğer deniz tesislerini ifade eder. 2013 yılında ortaya atılan KYG, Çin inisiyatifinde gelişmektedir ve Asya, Avrupa, Afrika, Orta Doğu ve Amerikalarda yer alan 152’den fazla ülkede altyapıya, doğal kaynaklara ve yatırıma yönelik ağların kurulmasını öngörür. KYG, günümüzde dünya nüfusunun %65’ini, küresel ekonominin üçte birini ve dünya ticaretinin dörtte birini temsil eden 70’ten fazla ülkeyi kapsamaktadır (Gürçan, 2020).

Bu noktada iki farklı gözlemin altı çizilmelidir. İlk olarak KYG, Çin’in devlet merkezli eko-

nomik yaklaşımının bir yansımasını ifade eder. Örneğin, bireysel olarak Çin devlet bankaları ve ayrıca bunların kolektif katılımıyla oluşturulan İpek Yolu Fonu, KYG’ dahilinde devlet merkezli finansal bütünleşmenin ve altyapı yatırımlarının ana motorunu teşkil eder. İkinci olarak KYG, katılımcı ülkelerin de benzer bir yaklaşım benimsemesini cesaretlendirerek dünya ekonomisinde kamuculuğun yeniden yükselişine vesile olmaktadır. Bu kamucu yaklaşım dahilinde altyapı kalkınması ve çevresel sürdürülebilirlik de özendirilmektedir. Asya Altyapı Yatırım Bankası’nın (AAYB) örneği bu hususta aydınlatıcı olacaktır. AAYB, “dünyanın ilk altyapıya adanmış çok taraflı kalkınma bankası”

olarak Çin'in girişimleriyle 2016 yılında faaliyet göstermeye başlamıştır. Aynı zamanda AAYB, KYG'nin finansal lokomotifi işlevine sahiptir (Wilson, 2017). AAYB'ye ek olarak, 2019 yılında gerçekleşen İkinci KYG Forumu'nda KYG için yeşil yatırım ilkeleri ilan edilmiştir. Bu forumu takiben KYG, Uluslararası Yeşil Gelişme Koalisyonu, Sürdürülebilir Kentler Bağlaşıklığı, İklim Değişimi İşbirliği Girişimi, Çevresel Teknoloji Değişim ve Transfer Merkezi, Çevresel Big Data Platformu, Yeşil Yatırım Fonu gibi girişimlere ön ayak olmuştur. Dolayısıyla, KYG'nin Yeşil Kuşak projesi kapsamında yeşil finans, sürdürülebilirlik enerji, yeşil tarım, eko-kentleşme ve toplumsal sürdürülebilirlik gibi konu başlıklarını önemsendiği söylenebilir (Gürcan, 2021a).

Sonuç: **Çin Mucizesi Üzerine Söylencelerin** **İç Yüzünü Açığa Çıkarmak**

“Ucuz emek tezi”, başka bir deyişle Çin'in ekonomik başarısının ağırlıklı olarak ucuz emek arzına bağlı olduğu söylencesi, bu ülkenin tarihi kazanımlarını önemsiz göstermeye yönelik sıkça kullanılan bir araç haline gelmiştir. Bu makale, görgül veriler üzerinden Çin'in ekonomik mucizesini açıklayıp bu başarının nasıl elde edildiğini çözümleyerek söz konusu söylemin ve benzerlerinin iç yüzünü birçok açıdan açığa çıkarmıştır. Şüphesiz, diğer ülkeler açısından, ulusal özgüllükleri hesaba katmaksızın Çin modelini taklit etmek etkisiz ve hatta zararlı bir çaba olacaktır. Ancak bu makale, somut bulgular üzerinden, sosyalizmin inşasının erken bir aşaması olarak sosyalist piyasa ekonomisini kullanarak daha

ileri ekonomik gelişme seviyelerine erişebilme-leri için gelişen ülkelere birtakım temel ipuçları sağlamayı ummaktadır. Söz konusu aşama; kamu mülkiyetinin, tekno-sınai gelişmeyi ve bağımsızlıkçı bir sürdürülebilir ekonomiyi tetikleme yolunda kullanıldığı bir ekonomiye tekabül eder. Bu ekonomi dahilinde, ne bağımsızlık ilkesi küresel ekonomiyle bütünleşme süreci ile uzlaşmaz bir çelişkiye sahiptir ne de serbest piyasalar kamu mülkiyeti ile doğal bir uyumsuzluk yaşar. Bundan farklı olarak devlet, ulusal çıkarlar doğrultusunda piyasa güçlerine öncülük eder. Kendini ulusal çıkarlara adanmış bir partinin liderliği ise salt stratejik tutarlığa, kararlılığa ve uzun vadeli planlamaya değil, aynı zamanda piyasa aksaklıklarını düzeltmeye ve dış güçlerin müdahalesini engellemeye yarar.

“Ucuz emek tezi”, Batı merkezci bir bakış açısıyla Çin mucizesini önemsiz göstermeye yönelik kullanılan tek söylence değildir. Bu bağlamda, “teknoloji hırsızlığı tezi”, “dış yatırıma bağımlılık ve kapitalizmle bütünleşme” tezleri, “emperyalistleşme tezi” ve “Mao döneminin başarısızlığı tezi” gibi söylencelerden de bahsedilebilir. İlk olarak, makale bulguları göstermektedir ki Çin'in uzun vadeli tarihi başarısı, Mao'nun “Çin'e özgü sosyalizm”ine borçludur. Bu anlayış, ekonomik gelişme için gerekli insani ve fiziksel altyapının temellerini sağlamıştır. Tabii, doğrudan dış yatırımlar ayırt etmeksizin her ülkeye yönelmez. Bu yatırımları çekebilmek için Mao dönemindeki gibi sağlam bir insani ve fiziksel altyapının hali hazırda inşa edilmiş olması gerekir. Bununla birlikte, Çin'in ekonomik başarısını olduğu gibi doğrudan dış yatırımlara bağlamak da doğru olmayacaktır. Tam tersine, bu durum Çin'in kendi

kararlarını ulusal çıkarlara göre alabildiği bağımsızlıkçı bir ekonomik gelişme modeli izlemiş olmasına bağlıdır. Dolayısıyla, Çin'in başarısının asıl sırrının, doğrudan dış yatırımlardan ziyade uzun vadede teknoloji transferini sağlayacak ve sosyalist sistemi güçlendirecek şekilde devlet gücünün kullanılmasında yattığı söylenebilir. Buna karşın bazıları, yine “dış yatırıma bağımlılık tezinden” yola çıkarak Çin'in sosyalizmi terk ettiği ve Batı merkezli küresel kapitalizmle bütünleştiği iddiasındadır. Bu söylence, “emperyalistleşme tezi” olarak da anılır. Ancak, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasındaki “Yeni Soğuk Savaş” durumunun keskinleşmesi ile Çin'in sosyalizme ağırlık vermeye devam etmesi bu tezi boşa çıkarmaktadır (Gürçan, 2019).

Batı kapitalizminin tersine, Çin'in ekonomik mucizesinin zora dayalı birikimle, savaşlarla, sömürgecilikle ve kölecilikle herhangi bir ilgisi yoktur.

Benzer şekilde, Çin'in devlet gücünü kullanarak yabancı dış yatırımlar vasıtasıyla gerçekleştirdiği teknoloji transferini “teknoloji hırsızlığı” olarak nitelerek yanıltıcı olacaktır. “Teknoloji hırsızlığı tezi”, daha ziyade Çin'i (ve genel olarak Asya toplumlarını) aşağılamaya ve Çin korkusu yaymaya yönelik bir “stigma” (damga) olarak kullanılmaktadır. Hatta, tarihe bakıldığında teknoloji hırsızlığı ile ekonomik başarı yakalama modelinin patentinin asıl olarak ABD'ye ait olduğu görülecektir. Örneğin Doron S. Ben-Atar, Ticaret Sırları: Entelektüel Korsanlık ve Amerikan Sınai

Gücünün Kökenleri başlıklı kitabında ABD ekonomisinin başarısının, devlet destekli ve sistematik teknoloji hırsızlığı, kopyacılık ve casusluğu üzerine kurulu olduğunu belgelere dayanarak ortaya koymaktadır. Belgelere göre, Amerikan sanayi devriminde casusların başat bir rolü bulunmaktadır ve bu devrim “Avrupadan mekanik ve bilimsel yenilikleri yasa dışı yollarla elde ederek” gerçekleşmiştir (Macleod, 2005: XXI). Ben-Atar, Amerikan teknoloji hırsızlığını, “ABD'nin dünyanın lider sanai gücü olarak yükselmesini sağlayan çalıntı teknolojilerin ele geçirilmesini destekleyen devlet siyasetlerine” bağlar (Macleod, 2005: XXI).

Son olarak, Çinli DMT'lerin küreselleşmesini Çin'in emperyalist bir güce dönüşmesine bağlayan görüşler mevcuttur. Esasında, kapitalizm ve emperyalist siyasetler kaçınılmaz olarak savaşlar üzerinden gelişmiştir. Batı kapitalizminin kendisi, 30 Yıl Savaşları, Napolyon Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Birinci Dünya Savaşı gibi küresel savaşlar üzerine kuruludur. Batının ekonomik başarısı esas olarak serbest piyasaların mucizesinden ziyade sömürgecilik ve kölecilik aracılığıyla edinilen zora dayalı sermaye birikimine borçludur (Wallerstein, 2002; Williams, 2021; Beckert, & Rockman, 2016). Batı kapitalizminin tersine, Çin'in ekonomik mucizesinin zora dayalı birikimle, savaşlarla, sömürgecilikle ve kölecilikle herhangi bir ilgisi yoktur. Bunlardan ziyade Çin mucizesi, barışçıl gelişme ve uluslararası işbirliğinin bir sonucudur. Hatta Çin'in takip ettiği modelin, sosyalist sistemin artan güncelliğini gösterdiği ve Batı kapitalizmine üstünlüğünün en canlı örneğini teşkil ettiği rahatlıkla söylenebilir. 🌸

Kaynakça

- Asia Society Policy Institute. (2021). State-Owned Enterprise: State-Owned Enterprise Policy Reform. <https://chinadashboard.gist.asiasociety.org/winter-2021/page/state-owned-enterprise> adresinden alındı.
- Beckert, S., & Rockman, S. (Eds.). (2016). *Slavery's capitalism: A new history of American economic development*. University of Pennsylvania Press.
- Borst, N. (2021). Party Committees in Chinese Companies. <https://www.seafarerfunds.com/prevaling-winds/party-committees-in-chinese-companies/> adresinden alındı.
- CGTN. (2020). Five-Year Plans map out China's future development. <https://news.cgtn.com/news/2020-05-15/Five-Year-Plans-map-out-China-s-future-development-QvANs2jxVS/index.html> adresinden alındı.
- Chan, J. (2018). Economic growth and labor security. *The SAGE Handbook on Contemporary China*. Thousand Oaks, CA: SAGE, 166-188.
- Chen, J., Dai, D., Pu, M., Hou, W., & Feng, Q. (2010). The trend of the Gini coefficient of China. *Brooks World Poverty Institute Working Paper*, (109).
- China Daily. (2011). The 10th Five-Year Plan (2001-2005). http://www.chinadaily.com.cn/china/2013npc/2011-02/23/content_16261366.htm adresinden alındı.
- China Daily. (2015). China Unveils 'Internet Plus' Action Plan to Fuel Growth. https://www.chinadaily.com.cn/business/tech/2015-07/04/content_21181256.htm adresinden alındı.
- China Research Center. (2012). The 18th Party Congress: A Turning Point in Chinese Politics? https://www.chinacenter.net/2012/china_currents/11-2/the-18th-party-congress-a-turningpoint-in-chinese-politics/ adresinden alındı.
- CSET. (2019). Outline of the National Innovation-Driven Development Strategy. [中共中央 国务院印发《国家创新驱动发展战略纲要》]. Xinhua News Agency. <https://cset.georgetown.edu/research/outline-of-the-national-innovation-driven-development-strategy/> adresinden alındı.
- Currie-Alder, B., Kanbur, R., Malone, D. M., & Medhora, R. (Eds.). (2014). *International development: ideas, experience, and prospects*. Oxford: Oxford University Press.
- ÇKP, Çin Komünist Partisi. (1991). *Major Documents of the People's Republic of China (1978-1989)*. Foreign Languages Press.
- ÇKP, Çin Komünist Partisi. (2014). Decision of the Central Committee of the Communist Party of China on Some Major Issues Concerning Comprehensively Deepening the Reform, 19 May 2016. http://www.china.org.cn/china/third_plenary_session/2014-01/16/content_31212602_2.htm adresinden alındı.
- De Rambures, D. (2014). *The China development model: between the state and the market*. New York: Springer.
- Deng, X. (1984). *Selected Works Vol. III*. Peking: Foreign Languages Press.
- Deng, X. (1987). *Fundamental Issues in President Day China*. Beijing: Foreign Languages Press.
- Dollar, D., Huang, Y., & Yao, Y. (Eds.). (2020). *China 2049: Economic challenges of a rising global power*. Washington: Brookings Institution Press.
- Dorfman, Z. (2018). Botched CIA communications system helped blow cover of Chinese agents. *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2018/08/15/botched-cia-communications-system-helped-blow-cover-chinese-agents-intelligence/> adresinden alındı.
- Gardner, D. K. (2018). *Environmental Pollution in China: What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press.
- Guluzade, A. (2020). How reform has made China's state-owned enterprises stronger. In *World Economic Forum*, May (Vol. 21). <https://www.weforum.org/agenda/2020/05/how-reform-has-made-chinas-state-owned-enterprises-stronger/> adresinden alındı.
- Gürçan, E. C. (2008). Düşünce ve Eylemde Tarih Bilinci ile Tarih Bilimi. *Bilim ve Ütopya*, 14(168), 65-67.
- Gürçan, E. C. (2019). *Multipolarization, outh-south cooperation and the rise of post-hegemonic governance*. London: Routledge.
- Gürçan, E. C. (2021a). On the development of China's environmental policies towards an ecological civilization. *Belt & Road Initiative Quarterly*, 2(3): 7-25.
- Gürçan, E. C. (2021b). Towards a Cultural Political Economy: Contemporary Socialism with Chinese Characteristics. In (Ed. D. Pietzcker) *Dragon Games: Historical and Contemporary Figurations in European-Chinese Relations* (pp. 165-176). Würzburg: Ergon Verlag.
- Gürçan, E. C. 2020. Uluslararası işbirliğinde yeni bir döneme doğru paylaşarak gelişme konsepti. http://www.medyatakip.com/medya_sistem/yb_kupurgoster.php?gnosif=AiQoEK-xZLimCVp7MjgTdw.&mnosif=4_8VEwskDKM.&st=2 adresinden alındı.
- Gürçan, E. C., & Mete, B. (2017). Neoliberalism and the changing face of unionism: the combined and uneven development of class capacities in Turkey. Springer.
- Gürçan, E. C., Kahraman, Ö. E. & Yanmaz, S. (2021). *COVID-19 and the Future of Capitalism: Postcapitalist Horizons Beyond Neo-Liberalism*. Nova Scotia: Fernwood Publishing.
- Harrison, G. (2020). *Developmentalism: The Normative and Transformative Within Capitalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Hu, J. (2007). Hu Jintao's report at 17th Party Congress. <https://www.chinadaily.com.cn/> adresinden alındı.

- Hu, X. (2020). Forecast of China's Average Annual Economic Growth Rate Based on BP Neural Network. *J. Phys.: Conf. Ser.* 1629 (1): 2040.
- Huimin, M., Wu, X., Yan, L., Huang, H., Wu, H., Xiong, J., & Zhang, J. (2018). Strategic Plan of "Made in China 2025" and Its Implementation. In *Analyzing the Impacts of Industry 4.0 in Modern Business Environments* (pp. 1-23). IGI Global.
- Ikenberry, G. J., & Lim, D. J. (2017). *China's Emerging Institutional Statecraft: The Asian Infrastructure Investment Bank and the Prospects for Counter-Hegemony*. Brookings.
- Jiang, Z. (2002). *On the "three Represents"*. Foreign Languages Press.
- Kiely, R. (2015). *The BRICs, US 'Decline' and Global Transformations*. Palgrave Macmillan.
- KOF Globalisation Index: World Data. <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> adresinden alındı.
- Lin, K. J., Lu, X., Zhang, J., & Zheng, Y. (2020). State-owned enterprises in China: A review of 40 years of research and practice. *China Journal of Accounting Research*, 13(1), 31-55.
- MacLeod, C. (2005). Trade Secrets: Intellectual Piracy and the Origins of American Industrial Power. *Technology and Culture*, 46(2), 443-444.
- Mao, Z., (1961). *Selected Works IV*. Peking: Foreign Languages Press.
- Mao, Z., (1967). *On New Democracy*. Peking: Foreign Languages Press.
- Mao, Z., (1971). *Selected Readings from the Works of Mao Tsetung*. Peking: Foreign Languages Press.
- Mao, Z., (1974). *Mao Tse-tung Unrehearsed: Talks and Letters, 1956-71*. Harmondsworth: Penguin.
- Mao, Z., (1977). *A Critique of Soviet Economics*. New York: Monthly Review Press.
- Marino, R. (2018). *Chinese Trade: Trade Deficits, State Subsidies and the Rise of China*. London: Routledge.
- Martin, P., Jacobs, J. & Wadhams, N. (2021). *China Is Evading U.S. Spies — and the White House Is Worried*. Bloomberg. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-11-10/china-under-xi-is-tough-target-for-cia-spies-hurting-biden-s-beijing-policy> adresinden alındı.
- Ministry of Science and Technology. (2016). *Outline of the National Strategy of Innovation-Driven Development Background Briefing*. http://www.china.com.cn/zhibo/zhuanti/ch-xinwen/2016-05/23/content_38515829.htm adresinden alındı.
- Morton, K. (2006). *International Aid and China's Environment: Taming the Yellow Dragon*. London: Routledge.
- Naughton, B.J. (2018). *The Chinese Economy: Adaptation and Growth* (second edition). Cambridge: MIT Press.
- Odell, J. S. (2001). Case study methods in international political economy. *International studies perspectives*, 2(2), 161-176.
- Pearson, M. M. (2015). State-owned business and party-state regulation in China's modern political economy. *State capitalism, institutional adaptation, and the Chinese miracle*, 27-45.
- PRC, People's Republic of China. (2006). *11th Five-Year Plan (2006-2010) for National Economic and Social Development*. <https://policy.asiapacificenergy.org/node/1115> adresinden alındı.
- Qiao, L. (2020). *China's Ruling Party Moves to Exert Control Over Private Sector*. <https://www.rfa.org/english/news/china/control-09162020113349.html> adresinden alındı.
- Tay, S. S. (2013). Asian model of development: from crises to transformation. In *International development: ideas, experience, and prospects*. Currie-Alder, B., Kanbur, R., Malone, D. M., & Medhora, R. (Eds.). Oxford: Oxford University Press.
- US Chamber of Commerce. (2017). *Made in China 2025: Global Ambitions Build on Local Protections*. 23 May 2018. https://www.uschamber.com/assets/archived/images/final_made_in_china_2025_report_full.pdf adresinden alındı.
- Wallerstein, I. (2002). The itinerary of world-systems analysis; Or, how to resist becoming a theory. *New directions in contemporary sociological theory*, 358-376.
- Wang, Q. K. (2011). The Rise of Neoclassical Economics and China's WTO Agreement with the United States in 1999. *Journal of Contemporary China*, 20(70), 449-465.
- Williams, E. (2021). *Capitalism and Slavery*. UNC Press Books.
- Wilson, J. D. 2017. *What does China want from the Asian Infrastructure Investment Bank? (Report)*. USAsia Centre. <https://researchrepository.murdoch.edu.au/id/eprint/37439/> Accessed 9 August 2021.
- Wu, J. (1996). *On Deng Xiaoping Thought*. Peking: Foreign Languages Press.
- Wu, J., & Fan, S. (2014). *China's Economic Reform—Processes, Issues, and Prospects (1978–2012)*. *Routledge Handbook of the Chinese Economy*, New York: Routledge.
- Wu, W., & Frazier, M. (Eds.). (2018). *The SAGE Handbook of Contemporary China*. SAGE.
- Xi, J. (2014a). *The governance of China*. Beijing: Foreign Languages Press.
- Xi, J. (2014b). *The Chinese Dream of the great rejuvenation of the Chinese nation*. Beijing: Foreign Languages Press.
- Yongding, Y. (2014). *Macroeconomic management of the Chinese economy since the 1990s*. In *Routledge handbook of the Chinese economy* (pp. 158-176). London: Routledge.
- Yueh, L. (2018). *Evolution of market reforms*. *The SAGE Handbook of Contemporary China*, 101.
- Zakaria, F. (2011). *The Post-American World: Release 2.0*. New York: W. W. Norton & Company.
- Zheng, S., Zhuang, Q., & Wang, Y. (2020). *China's Innovation Capacity in 2049. China 2049: Economic Challenges of a Rising Global Power*, Brookings Institution Press, 235.
- Zhu, R. (2001). *Report on the Outline of the Tenth Five-Year Plan for National Economic and Social Development (2001)*. http://www.npc.gov.cn/zgrdw/englishnpc/Special_11_5/2010-03/03/content_1690620.htm adresinden alındı.